

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทที่ 2 นี้ ผู้วิจัยจะขอเสนอเนื้อหาที่ได้จากการค้นคว้าตำรา บทความ ผลงานวิจัยและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร เป็นเรื่องของทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปรัชญา การศึกษา และปรัชญาการศึกษา

ตอนที่ 2 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การศึกษาเอกสาร

ความหมายของปรัชญา

มีผู้พยายามให้ความหมายของคำว่าปรัชญามากพอสมควรแล้ว แต่การที่จะให้ความหมายของคำว่าปรัชญาแน่นอนลงไปนั้นยากมาก ทั้งนี้เพราะ "ปรัชญาไม่สามารถที่จะอธิบายได้เช่นวิชาอื่นใด แม้แต่นักปรัชญาเองก็ไม่สามารถให้คำนิยามให้ชัดเจนได้"¹ คำนิยามหนึ่งอาจเป็นที่ยอมรับของคนกลุ่มหนึ่ง แต่ไม่เป็นที่ยอมรับของคนอีกกลุ่มหนึ่งก็ได้ แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่าความหมายนั้นผิดขึ้นอยู่กับการมองปรัชญาของแต่ละคน² ดังเช่น กิรีติ บุญเจือ ได้กล่าวไว้ว่า "...ไม่มีนิยามใดที่น่าพอใจ ถือว่านิยามไม่ได้ เพราะเนื้อหาไม่แน่นอน จะนิยามได้ก็โดยกำหนดเนื้อหาตามยุคตามสมัยและตามอารยธรรม"³ การที่หาความหมายของคำว่าปรัชญาให้สมบูรณ์ และเป็นที่ยอมรับอย่าง

¹ กิติมา ปรีติพิติก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 3.

² ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาศึกษาระดับพื้นฐาน, หน้า 3.

³ กิรีติ บุญเจือ, สารานุกรมปรัชญา (กรุงเทพมหานคร: สารานุกรมปรัชญา 2522), หน้า 152

เอกฉันท์นั้นทำให้ยาก ดังนั้นความหมายของปรัชญาจึงมีมากตามความเชื่อ แนวคิด และทัศนคติของแต่ละบุคคล

เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจเบื้องต้น ถึงความหมายของปรัชญานั้น ในที่นี้จะแบ่งพิจารณาความหมายของปรัชญาออกเป็น 2 นัย คือ

1. ความหมายตามรูปศัพท์
2. ความหมายตามทัศนคติของนักปรัชญา

1. ความหมายตามรูปศัพท์

ในภาษาอังกฤษ นั้น คำว่า "Philosophy" "ไพทาгорัส (Pythagoras) นักปรัชญาเมธีชาวกรีกเป็นผู้กำหนดขึ้น โดยเรียกตัวเองว่า นักปรัชญา (Philosopher)⁴ รากศัพท์เดิมของคำ Philosophy มาจากภาษากรีกว่า Philosophia ซึ่งเป็นคำสนธิระหว่างคำภาษากรีก 2 คำคือ Philos แปลว่าความรัก ความสนใจ ความเลื่อมใส กับคำว่า Sophia ซึ่งแปลว่าความรู้ ความสามารถ ความฉลาด ปัญญา เมื่อรวม 2 คำเข้าด้วยกัน Philosophy จึงหมายถึงความรักในความรู้ ความรักในความปรารถนา (Love of Wisdom)⁵ โดยนัยนี้ความหมายของปรัชญาในภาษาอังกฤษเน้นที่ทัศนคติ นิสัย ความตั้งใจ และกระบวนการในการค้นหาความรู้⁶

⁴ A.S. Thakur, The Philosophical Foundation of Education: (New Delhi: National Publishing House, 1977), p. 3.

⁵ Harry Schefield, The Philosophy of Education: An Introduction (London: George Allen and Union, 1972), p. 1.

⁶ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หน้า 2.

ตามรูปศัพท์ภาษาไทย คำว่า ปรัชญา เป็นคำที่พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น
 นราธิปพงษ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้แทนคำว่า Philosophy ในภาษาอังกฤษ⁷
 เป็นการบัญญัติศัพท์เพื่อให้มีคำที่จะใช้ในภาษาไทย คำว่าปรัชญา เป็นคำในภาษาสันสกฤต
 ซึ่งตรงกับคำว่าปรัชญาในภาษาบาลี คำนี้ประกอบด้วยรูปศัพท์ 2 คำคือ ปร ซึ่งแปลว่า
 ไกล สูงสุด ประเสริฐ และคำว่า ชญา แปลว่ารู้ เข้าใจ ความรู้ รวมความแล้วปรัชญา
 จึงแปลว่า ความรู้อันประเสริฐ เป็นความรอบรู้ รู้อย่างกว้าง ความหมายตามรูปศัพท์
 ในภาษาไทยเน้นไปที่ตัวความรู้หรือผู้รู้ ซึ่งเป็นความรู้ที่กว้างขวางลึกซึ้งประเสริฐ⁸

เมื่อพิจารณาตามความหมายของรูปศัพท์ ความหมายของคำว่า Philosophy
 กับปรัชญา มีความหมายแตกต่างกันไปบ้าง ความหมายในภาษาอังกฤษให้ความสำคัญ
 ที่วิธีการการค้นคว้าหาความจริงที่เกี่ยวกับเรื่องที่ยากรู้ ส่วนปรัชญาตามความหมายใน
 ภาษาไทย ให้ความสำคัญที่เนื้อหาเป็น "ความรู้ที่ได้รับหลังจากที่หมดสงสัยแล้ว"⁹ ถึงแม้
 จะมีความหมายตามรูปศัพท์ที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่ก็มีสิ่งที่มีร่วมกันอยู่ประการหนึ่ง คือ
 ความรู้ ดังนั้นถ้าจะสรุปความหมายของปรัชญาตามนัยของภาษาอังกฤษ และภาษาไทย
 ก็จะได้ว่าปรัชญา คือกระบวนการในการแสวงหาความรู้ที่กว้างขวาง ลึกซึ้ง และประเสริฐ
 นั้นเอง

2. ความหมายตามทัศนะของนักปรัชญา

ได้มีนักปรัชญาได้พยายามให้ความหมายของปรัชญา ไว้หลายความหมายด้วยกัน
 ดังต่อไปนี้

⁷กวีรติ บุญเจือ, ปรัชญาสำหรับผู้เริ่มเรียน. (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนา
 พานิช, 2519), หน้า 1.

⁸ไพฑูริย์ สินลาวัณย์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 2.

⁹จำนงค์ ทองประเสริฐ, ปรัชญาประยุกต์ยุคอินเดียน (พระนคร: เกษม
 บรรณกิจ, 2514), หน้า 8.

อริสโตเติล (Aristotle) อธิบายว่า "ปรัชญาคือ ศาสตร์ที่สืบค้น
สิ่งที่เป็นอยู่ในลักษณะที่มันเป็นอย่างนั้น"¹⁰

พลาโต (Plato) อธิบายว่า ปรัชญา คือ การศึกษาเพื่อที่จะให้รู้
สิ่งที่เป็นนิรันดร และธรรมชาติของสิ่งที่เป็นจริงทั้งหลาย¹¹

เฮล แอล เอลวิน (H.L.Elvin) อธิบายว่า ปรัชญาคือเทคนิคสำหรับ
คิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาสนใจที่จะตรวจสอบสมมุติฐานและให้ความหมายต่อมโนทัศน์
ของเรา¹²

จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller) กล่าวว่า ปรัชญาคือ
วิธีการคิดอย่างมีระเบียบเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ (Exist) หรือเป็นความ
พยายามที่จะค้นหาความคล่องจองกันของแนวความคิด และประสบการณ์ทั้งหมด¹³

จอห์น เอส บรูบาเชอร์ (John S. Brubacher) อธิบายไว้ว่า
"ปรัชญาคือ ความรักในความฉลาด การทำให้ประสบการณ์สำเร็จได้ด้วยความฉลาด

¹⁰As Quoted in Jame R. Hamilton, et al, Reading for
Introduction to Philosephy of Education (New York: The Macmillan
Company, 1976), p. 2.

¹¹อ้างถึงใน อมร โสภณวิเศษรุ่งค์, ปรัชญาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2514), หน้า 16.

¹²H.L. Elvin, "Education and Contemporary Society," in
Disciplines of Education, ed. Iver Merrish (London: george Allen
& Unwin, 1971), p. 29.

¹³George F. Kneller, Introduction to the Philosephy of
Education, 5 th ed. (New York: John Wiley and Sons, 1967), p.1

ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของชีวิต ปรัชญาเป็นความพยายามที่จะคิดอย่างรอบคอบ โดยการรวบรวมรายละเอียดของชีวิตของโลกไว้ทั้งหมด¹⁴

คาร์เตอร์ วี กูด (Carter V. Good) กล่าวว่าปรัชญาคือศาสตร์ที่มีวัตถุประสงค์ในการจัดหมวดหมู่ของความรู้ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายหรือเข้าใจ ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ใค้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วยตรรกวิทยา จริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ อภิปรัชญา และศาสตร์ที่ว่าด้วยความรู้ของมนุษย์¹⁵

แมกซีน กรีน (Maxine Green) กล่าวว่า ปรัชญาคือวิธีการของการไตร่ตรอง ตรวจสอบหรือการคิดใคร่ครวญว่า อะไรที่มีความสำคัญมีคุณค่า มีความงามควรค่าแก่การยอมรับ และในความพยายามที่จะทำให้เรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวมีความชัดเจน จำเป็นจะต้องมีความคิดในเชิงวิพากษ์¹⁶

วิลเลียม เจมส์ ใค้อธิบายว่า ปรัชญาหมายถึงหลักการที่ใช้อธิบายความเป็นมาของสรรพสิ่งทั้งปวงโดยไม่มีการยกเว้นสิ่งอันใด องค์ประกอบร่วมกันที่มีอยู่ในเทพเจ้า มนุษย์ สัตว์ และดวงดาว จุดเริ่มต้นและจุดจบของความเป็นไปในสากลจักรวาลทั้งหมด สภาวะการแห่งความรู้ทั้งปวง และหลักเกณฑ์ทั่วไปของการประพฤติปฏิบัติของมนุษย์¹⁷

¹⁴ John S. Brubacher, Modern Philosophy of Education (New York: McGraw-hill, 1962), p. 20.

¹⁵ Carter V. Good, Dictionary of Education (New York: McGraw-hill Book Company, 1973), p. 395.

¹⁶ Maxine Green, Teacher As Stranger: Educational Philosophy For the Modern Age. (California: Wadsworth Publishing Company, 1970), p. 7.

¹⁷ William James, Selected Paper on Philosophy อ้างถึงใน สกต นิลวรรณ ปรัชญาเบื้องต้น (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์จำกัด, 2522), หน้า 3.

วิทย์ วิศทเวทย์ อธิบายว่า ปรัชญา คือวิชาที่มุ่งศึกษาค้นคว้าความจริงอันเป็นที่สุด เป็นการศึกษาว่าอะไรคือของจริงแท้¹⁸

เมธี ปิลันชนานนท์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ปรัชญาเป็นแนวคิดที่เขาเชื่อว่าดีที่สุดในชีวิต ซึ่งได้จากการวิเคราะห์รอบด้านอย่างถี่ถ้วนและลึกซึ้ง เพื่อที่จะสามารถยึดเป็นแนวทางในการดำเนินงานใด ๆ หรือในการดำเนินชีวิตของบุคคลได้¹⁹

อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ กล่าวว่า ปรัชญาคือการจัดความรู้ทางวิทยาศาสตร์และประสบการณ์ทางจริยศาสตร์ สุนทรียศาสตร์ และศาสนาให้เป็นระบบ วิเคราะห์ความคิดรวบยอดทั่วไป และความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์ พิจารณาความสมเหตุสมผล ของความคิดเหล่านั้น และนำมาสัมพันธ์กัน วิธีการของปรัชญาคือ การคิดหาเหตุผลตามหลักตรรกวิทยา²⁰

สกล นิลวรรณ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ปรัชญาหมายถึงขอบเขตของความคิดที่อยู่เหนือปรากฏการณ์ของสภาวะทั้งหลายของชีวิต ขอบเขตของความคิดที่พยายามที่จะทำความเข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวงรวมทั้งความพยายามนั้นด้วย²¹

ความหมายของปรัชญา ตามทัศนะของนักปรัชญา พอจะสรุปได้ว่า ปรัชญาเป็นวิธีการค้นหาความจริงของสิ่งทั้งหลายในโลกและจักรวาล โดยอาศัยความรู้จากศาสตร์ต่าง ๆ มาประกอบกันในการคิด พิจารณาและวิเคราะห์อย่างถี่ถ้วน ลึกซึ้ง

¹⁸วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า 9 - 13.

¹⁹เมธี ปิลันชนานนท์, "อะไรคือปรัชญา" วิทยาสาร 27, 37 (ตุลาคม 2519): 47.

²⁰อมร โสภณวิเชษฐวงศ์, ปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 2.

²¹สกล นิลวรรณ, ปรัชญาเบื้องต้น, หน้า 3.

ความหมายของการศึกษา

การศึกษาเป็นคำที่มีความหมายกว้าง สามารถให้ความหมายได้หลายนัย แล้วแต่ว่าผู้ให้คำนิยามจะมีทัศนะ จุดยืน และมองการศึกษาในด้านใด ดังนั้นความหมายของการศึกษาจึงมีมากมายหลายความหมาย บางความหมายก็ใกล้เคียงกัน บางความหมายก็แตกต่างกันออกไป ซึ่งเป็นการยากที่จะให้ความหมายที่ถูกต้องสมบูรณ์แน่นอนได้ เพียงความหมายเดียวในที่นี้จะแบ่งพิจารณาความหมายของการศึกษาออกเป็น 2 นัย คือ

1. ความหมายตามรูปศัพท์
2. ความหมายตามทัศนะของนักการศึกษา

1. ความหมายตามรูปศัพท์

การศึกษาตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า "Education" มีรากศัพท์มาจากภาษาลาตินว่า educare ซึ่งมีความหมายว่า สร้าง ปักข์อบรม ทำให้เจริญงอกงาม (to form or train) และคำว่า educere ซึ่งแปลว่า ชักนำ หรือดึงออกมา (to lead out) รากศัพท์คำแรกนี้หมายถึง การอบรมสั่งสอนให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามขึ้น เป็นความหมายของการศึกษา ที่ยึดถืออยู่ในปัจจุบัน ส่วนคำหลัง หมายถึงการชักนำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และตระหนักถึงคุณสมบัติของตนเอง เพื่อจะได้ใช้ความสามารถที่มีอยู่ของตนให้เต็มที่²²

ความหมายของการศึกษาในภาษาอังกฤษนั้นสรุปได้ว่า การศึกษาคือ การเพิ่มสมรรถภาพด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน ให้มีความเจริญงอกงามสูงสุดเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม²³

²² Harry Schofielf, The Philosophy of Education: An Introduction, p. 32.

²³ Carter V. Good, Dictionary of Education, p. 145.

การศึกษาในภาษาไทยเป็นคำที่แผลงมาจากคำในภาษาสันสกฤต คือคำว่าศึกษา ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก ศุภ ในความหมายว่า สามารถ เมื่อกลายเป็นคำว่า ศึกษา จึงมีความหมายว่า การเล่าเรียน การแสวงหาความรู้ ซึ่งตรงกับคำในภาษามาลีว่า ลิกุช มีความหมายว่า ย่อมมั่นในวิทยา²⁴ ดังนั้นคำว่าการศึกษาในภาษาไทยจึงมีความหมายว่า การเรียน การฝึกฝน การแสวงหาความรู้

2. ความหมายตามทัศนะของนักการศึกษา

มีผู้ให้ความหมายของคำว่าการศึกษาไว้มากมายจนอาจจะกล่าวได้ว่า "คำนิยามความหมายของการศึกษามีมากพอ ๆ กับจำนวนนักการศึกษา"²⁵ ซึ่งคำนิยามที่นักการศึกษาและนักวิชาการทั้งหลายได้ให้ไว้ก็แตกต่างกันไปตามทัศนะแนวคิดและความเชื่อของแต่ละบุคคล ที่น่าสนใจมีดังต่อไปนี้

พลาโต (Plato) นักปราชญ์ชาวกรีกสมัยโบราณ กล่าวถึงการศึกษาว่า "การศึกษาคือเครื่องมือที่ผู้ปกครองประเทศใช้ในการเปลี่ยนแปลงนิสัยมนุษย์ เพื่อก่อให้เกิดรัฐที่มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฉะนั้นถ้าเมืองมีการศึกษา เขาจะสามารถฝ่าฟัน ภูเขาอุปสรรคต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี และจะสามารถเผชิญเหตุฉุกเฉินต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ นอกจากนี้จากระบบการศึกษาที่ดีแล้ว การพัฒนาปรับปรุงสิ่งใดก็ตามย่อมทำได้โดยง่าย แต่ถ้าวินิจฉัยการศึกษาเสียแล้วไม่ว่ารัฐจะกระทำการอันใดย่อมไม่บังเกิดผล"²⁶

²⁴ วิจิตร เกตุวิสิษฐ์ "ปรัชญาการศึกษาของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520) หน้า 126.

²⁵ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานการศึกษา เล่มที่ 1 หน่วยที่ 6 - 10 (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2525), หน้า 18.

²⁶ George H. Sabine, A History of political Theory (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1966), pp. 59-60 อ้างถึงใน ภิญโญ สาร, หลักการศึกษ, หน้า 13.

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ผู้นำการศึกษา ลัทธิพัฒนาการนิยม (Progressivism) ได้ให้ความหมายการศึกษาคือ การสร้างเสริม หรือการรวบรวมประสบการณ์ใหม่ ซึ่งประสบการณ์ใหม่นี้ จะทำให้ชีวิตมีความหมายยิ่งขึ้น และช่วยเพิ่มความสามารถในการนำไปสู่การหาประสบการณ์ต่อ ๆ ไปได้เป็นอย่างดี²⁷

เจมส์ อีฟ แมคเคลเลน (Mc.Clellan) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า "การศึกษาเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติอย่างหนึ่งในบรรดาปรากฏการณ์ธรรมชาติอื่น ๆ โดยมุ่งใช้วิธีการทางธรรมชาติวิทยา (Natural science) การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการยืดอกของเผ่าพันธุ์มนุษย์ ใหม่มนุษย์รู้จักใช้ขบวนการทางปัญญาในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม"²⁸

อัลเฟรด นอร์ธ ไวท์เฮด (Alfred North Whitehead) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือการแนะแนวทางให้บุคคลได้เข้าใจในศิลปะของชีวิต การมีอิสรภาพ อันหมายถึงการหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของสิ่งแวดล้อม²⁹

เอ เอส นีลล์ (A.S. Neill) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า "การศึกษา หมายถึงการเตรียมตัวเพื่อชีวิต"³⁰ เพราะนีลล์เชื่อว่าเป้าหมายของชีวิตนั้นก็คือ การแสวงหาความสุขความพอใจนั่นเอง

²⁷ John Dewey, Democracy and Education (New York: Macmillan Publishing Co., 1916), p. 89.

²⁸ Jame E. McClellan, Philosophy of Education (New Jersey: Prentice - Hill, Inc., 1976), p. 11.

²⁹ Alfred North Whitehead, , The Aims of Education (New York: Macmillian Publishing Co., 1929), pp. 58-61.

³⁰ A.S. Neill, Summer Hill: A Redical Approach to Child Rearing. (New York: Hart Publishing Co., 1960), p. 24.

ราฟ คัมเบิลยู ไทเลอร์ (Ralph W. Tyler) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษาคือกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์³¹

คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือการเสริมสร้างความรู้ ความคิด ทักษะและทัศนคติ ให้คนรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคม และสิ่งแวดล้อม แลวนำความรู้นั้นไปใช้แก้ปัญหา และสร้างเสริมชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น³²

ระวี ภาวิไล กล่าวว่า การศึกษาคือการพัฒนาคน³³

ภิญโญ สาธร กล่าวถึงความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลทั้งในด้านจิตใจ นิสัย และคุณสมบัติอย่างอื่น กระบวนการศึกษาเป็นเพียงเครื่องมือที่คนคนหนึ่งให้แก่คนอีกคนหนึ่ง เครื่องมือนี้ถ้าไม่นำไปใช้จะไม่เกิดประโยชน์อันใด นอกจากนี้ การศึกษายังเป็นเครื่องมืออันสำคัญของรัฐ ในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพลเมือง เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงของรัฐ ตามที่รัฐต้องการทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง³⁴

³¹ Ralph. W. Tyler, Basic Principles of Curriculum and Instruction (Chicago: The University of Chicago Press, 1949), pp.5-6. อ้างถึงในเมธี บิลันชานนท์, ปรัชญาการศึกษาสำหรับครู (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2523), หน้า 12

³² คณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม (กรุงเทพมหานคร: สมาคมผู้บริหารแห่งประเทศไทย, 2528), หน้า 15.

³³ ระวี ภาวิไล, "อุดมคติและแนวทางการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและเอกลักษณ์ไทย" บนเส้นทางแสวงหาโฉมหน้าใหม่ของการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2516), หน้า 18.

³⁴ ภิญโญ สาธร, หลักการศึกษา, หน้า 18.

วิจิตร ศรีสอาน ได้กล่าวถึงการศึกษาไว้ว่า "การศึกษาเป็นการพัฒนาบุคคลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง เป้าหมายถูกกำหนดขึ้นตามคุณค่าที่แต่ละคนยึดถือ ซึ่งมักจะแตกต่างกัน"³⁵

สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่า การศึกษาคือการพัฒนาขั้น 5 เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ เช่นทางกาย ปัญญา วิชาการ ศีลธรรม วัฒนธรรม สังคมและอารมณ์³⁶

แสง จันทรงาม ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า "การศึกษาคือกระบวนการเรียนรู้ความจริงระดับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางดีในตัวผู้รู้เอง ในคนอื่นและในสิ่งแวดล้อม"³⁷

เอกวิทย์ ณ ถลาง อธิบายความหมายของการศึกษา คือการสร้างสมและถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ของมนุษย์ เพื่อการแก้ปัญหาและก่อให้เกิดความเจริญทางพุทธิปัญญา จิตใจ สังคม และพละนามัย การศึกษาไม่ใช่การเรียนรู้เนื้อหาวิชา แต่เป็นการเรียนรู้ให้ได้ความคิดและระบบการศึกษาที่ดี เป็นการโน้มนำทำให้บุคคลเกิดความประจักษ์ใจและพัฒนาความสามารถของตนให้รู้วาทนท่าอะไรใดมากกว่าการฝึกฝน เฉพาะอย่าง³⁸

³⁵ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานการศึกษา เล่มที่ 2 หน่วยที่ 6 - 10, หน้า 18.

³⁶สาโรช บัวศรี "พุทธิศาสนากับการศึกษาแนวใหม่" พุทธิศาสนากับการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: 2514), หน้า 31.

³⁷แสง จันทรงาม, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2526), หน้า 1.

³⁸เอกวิทย์ ณ ถลาง, การศึกษา หนังสือชุดวรรณไวทยากร (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 4.

วิทย์ วิศทเวทย์ กล่าวถึงความหมายของการศึกษาไว้ 2 แห่ง คือ แง่กว้าง และแง่แคบ ในแง่กว้างการศึกษาหมายถึง อิทธิพลทุกอย่างที่มีต่อชีวิต บุคลิกภาพ และความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ กำหนดโดยปัจจัยหลายอย่าง การศึกษาในแง่นี้ไม่มีวันสิ้นสุด ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่นการศึกษาจากประสบการณ์ทั้งหมดของชีวิต ไม่ได้จำกัดอยู่ใน โรงเรียน หรือสถาบันทางสังคมประเภทอื่นเท่านั้น ในแง่แคบการศึกษาคือกระบวนการที่สังคมถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ความชำนาญ ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านโรงเรียนหรือสถาบันสังคมอื่น ๆ³⁹

สุคใจ เหล่าสุนทร ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือ การสั่งสอนอบรมให้สามารถอยู่อย่าง เป็นสุขในชุมชนนั้น ๆ⁴⁰

วิทยากร เชียงกุล กล่าวถึงความหมายของการศึกษาไว้ว่า การศึกษา คือการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความหมายเพิ่มขึ้น การเรียนรู้นั้น นอกจากเป็นในค่าน้ำอาชีพในค่าน้ำความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพและการพัฒนาตัวเอง แล้ว ยังรวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับความจำเป็นของการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วย และ ความเกี่ยวข้องกันระหว่างตัวเองกับสังคม การศึกษาเกิดขึ้นจากการที่เราได้ติดต่อกับสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้จำแนบอย่าง ได้สังเกต ได้รับการบอกเล่าและได้คิดได้ทดลองทำ⁴¹

³⁹วิทย์ วิศทเวทย์, "ปรัชญาการศึกษา," ในบทความทางการศึกษา, กองบรรณาธิการคุรุปริทัศน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2527), หน้า 102.

⁴⁰สุคใจ เหล่าสุนทร, ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษา (พระนคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2517), หน้า 4.

⁴¹วิทยากร เชียงกุล, แนวคิดใหม่ทางการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โพธิ์สามต้นการพิมพ์, 2518), หน้า 2.

จากความหมายของการศึกษาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า การศึกษา คือกระบวนการพัฒนามนุษย์ในด้านต่าง ๆ ให้มีศักยภาพ และความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในสังคม

ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญากับการศึกษา

ปรัชญากับการศึกษา เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จากความหมายของปรัชญาและการศึกษาที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นว่าปรัชญา และการศึกษามีจุดสนใจร่วมกันประการหนึ่ง คือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ การกำหนดคุณค่าและความหมายของชีวิต การจัดการศึกษาของอาศัยปรัชญาในการหาคำตอบทางการศึกษา ดังนั้นปรัชญาจึงมีความสัมพันธ์กับการศึกษาคงนี้⁴²

1. ปรัชญาช่วยในการพิจารณากำหนดเป้าหมายการศึกษา การศึกษาเป็นกิจกรรมทางสังคมที่มุ่งให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในแนวทางที่ปรารถนา ปัญหาก็คืออะไรควรเป็นจุดมุ่งหมายของการศึกษา การศึกษาเป็นกิจกรรมอันหนึ่งที่จะช่วยให้ชีวิตบรรลุถึงเป้าหมายที่ดีที่สุด ดังนั้นเป้าหมายของการศึกษา จึงแยกไม่ออกจากจุดมุ่งหมายของชีวิต ปรัชญาอาจช่วยพิจารณากำหนดเป้าหมายของการศึกษา ดังนี้

1.1 ปรัชญาช่วยชี้ให้เห็นว่า เป้าหมายการศึกษาที่จะเลือกนั้นสอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา หรือไม่ ถ้าขัดแย้งกันอะไรจะเกิดขึ้น

1.2 เป้าหมายการศึกษาที่เลือกนั้นขัดแย้งกับเป้าหมายของกิจกรรมอื่น ๆ ของสังคมหรือไม่ ถ้าขัดแย้งกันจะแก้ไขให้สอดคล้องกันอย่างไร

1.3 เป้าหมายการศึกษาที่เลือกนั้น สอดคล้องกับการมีชีวิตที่ดีหรือไม่ ชีวิตที่ดีควรเป็นอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์คืออะไร นักปรัชญาอาจเสนอความเห็น

⁴²วิทย์ วิศทเวทย์, "ปรัชญากับการศึกษา" ใน บทความทางการศึกษา, หน้า 103 - 108.

เพื่อประกอบการพิจารณาเลือกเป้าหมายการศึกษาได้

2. ปรึกษาช่วยในการวิพากษ์วิเคราะห์เนื้อหาของปัญหาการศึกษาได้ดังนี้

2.1 ช่วยวิเคราะห์สมมุติฐานของการศึกษา การที่มีความเห็นต่างเกี่ยวกับปัญหาการศึกษาส่วนหนึ่งมักเกิดจากสมมุติฐานต่างกัน ปรึกษาจะช่วยให้จับประเด็นความแตกต่างได้ และแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น ทำให้นักการศึกษามีความมั่นใจในจุดยืนของตน และมีเหตุผลขึ้น

2.2 ปรึกษาช่วยให้นักการศึกษาเห็นปัญหาทางการศึกษาชัดเจนขึ้น ปรึกษาช่วยขยายความคำถามให้ชัดเจน ซึ่งให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างปัญหานี้และปัญหาอื่น ๆ เสนอแนะข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา ซึ่งจะช่วยให้ปัญหาระจางชัดขึ้น

2.3 ปรึกษาช่วยจัดความสำคัญของคำที่ใช้ในวงการศึกษา นักปรึกษาได้แยกคำนิยามทางการศึกษาไว้ 3 ประเภท ดังนี้

ก. คำนิยามที่ตั้งขึ้นโดยเฉพาะ เป็นคำนิยามที่นักการศึกษาหรือนักปรึกษาคิดขึ้นเองตามอำเภอใจ

ข. คำนิยามแบบพรรณนา เป็นการนิยามความหมายที่คนทั่วไปใช้อยู่

ค. คำนิยามเพื่อชี้ทาง เป็นคำนิยามที่ระบุออกมาว่าอะไรคือสิ่งที่ควรเป็น

3. ปรึกษาช่วยให้ภาพรวมทางการศึกษาที่กลมกลืน ปรึกษาพยายามวาดภาพรวมโดยเชื่อมโยงความรู้ที่ได้จากศาสตร์ต่าง ๆ มารวมเข้าเป็นระบบเดียวกัน เพื่อให้มีความกลมกลืนกันและมีความหมายต่อมนุษย์ เมื่อนำปรึกษามารวมกับการศึกษา อาจทำได้ดังนี้

3.1 เป็นการเชื่อมโยงศาสตร์ทั้งหลายที่เกี่ยวกับการศึกษาให้กลมกลืนกัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา

3.2 เป็นการเชื่อมโยงศาสตร์ทั้งหลายที่เกี่ยวกับการศึกษาให้เข้ากับประสบการณ์ด้านอื่น ๆ ของมนุษย์ทั้งหมด หรือเรียกว่าเป็นการสังเคราะห์ เอาประสบการณ์หลายด้านที่แตกต่างกันของมนุษย์มารวมกันให้มีเอกภาพเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า บทบาทที่ปรัชญามีส่วนช่วยวางแผนดำเนินการทางการศึกษาในแง่เนื้อหาและวิชาการ ในแง่เนื้อหาได้แก่การกำหนดเป้าหมายการศึกษา และด้านวิชาการได้แก่ การนำวิธีการของปรัชญา เช่นการวิเคราะห์ สังเคราะห์และตีความมาใช้ในการแก้ปัญหาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษา

ในขณะที่ปรัชญาทั่วไปพยายามที่จะศึกษาให้เข้าใจถึงความจริงเป็นส่วนรวม โดยรวบรวมการค้นพบของนักวิชาการสาขาต่าง ๆ เข้ามาไว้ด้วยกัน ปรัชญาการศึกษาก็เป็นการทำความเข้าใจการศึกษาเป็นส่วนรวม และมีหน้าที่แปลความหมายของสิ่งที่ถูกค้นพบเหล่านั้น ให้สัมพันธ์กับการศึกษาเพื่อจะเป็นทางเลือกในการกำหนดความมุ่งหมาย นโยบาย และการปฏิบัติ เมื่อนำปรัชญามาเกี่ยวข้องกับศึกษาจึงทำให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาเฉพาะเจาะจงมากขึ้น โดยมีนักการศึกษาและนักปรัชญาได้ให้ความหมายไว้อย่างต่าง ๆ กัน ตามแนวความคิดและความเชื่อของแต่ละบุคคล

ความหมายของปรัชญาการศึกษา

จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller) ได้ให้ความหมายของปรัชญาการศึกษาว่าเป็นการทำความเข้าใจการศึกษาเป็นส่วนรวม พร้อมทั้งพยายามที่จะแปลความหมายให้เป็นมโนภาพทั่วไป ที่สามารถนำไปเป็นหลักในการกำหนดความมุ่งหมายตลอดจนนโยบายทางการศึกษาได้⁴³

ก็อดฟรี ทอมสัน (Godfrey Thomson) กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษา คือความพยายามที่จะพิจารณาการศึกษาโดยตลอดแล้ว พยายามให้ได้ความคิดที่สมเหตุ

43

George F. Kneller, Introduction to Philosophy of Education,

p. 2.

สมผล และใช้ให้ได้ผลเกี่ยวกับการศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้⁴⁴.

คริสโตเฟอร์ เจ ลูคัส (Christopher J. Lucas) กล่าวว่าปรัชญาการศึกษา หมายถึง ความคิดความเชื่อ หรือทักษะเกี่ยวกับการศึกษาที่โรงเรียนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องทางการศึกษา ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการพัฒนาผู้เรียน⁴⁵

สมบูรณ์ พรหมภาพ กล่าวว่า "ปรัชญาการศึกษา หมายถึงแนวความคิดทางปรัชญาที่มีอยู่ในปรัชญาแม่บทแล้วนำมาเรียบเรียง ร้อยกรองใหม่จนเป็นระบบสำหรับประยุกต์ใช้ในการศึกษา"⁴⁶

ทองปลิว ชมชื่น กล่าวว่า ปรัชญาการศึกษาคือเทคนิคการคิดที่จะแสวงหาคำตอบและกำหนดแนวทางในการดำเนินงานทางการศึกษา ไม่ว่าจะการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือการศึกษานอกโรงเรียน เริ่มตั้งแต่การกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษายุทธศาสตร์ทางการศึกษา และการบริหารทางการศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการพัฒนามนุษย์ และสังคมนิยมอย่างแท้จริง⁴⁷

สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ปรัชญาการศึกษาคือการนำเอาหลักบางประการของปรัชญาอันเป็นแม่บทมาดัดแปลงให้เป็นระบบเพื่อประโยชน์ในการศึกษา⁴⁸

44

Godfrey Thomson, A Modern Philosophy of Education,

(London: George Allen and Unwin Ltd., 1929), p. 4.

45

Christopher J. Lucas, What is Philosophy of Education,

(London: Mcmillan, 1970), p. 136.

46

สมบูรณ์ พรหมภาพ, ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเคียนส์โตร, 2524), หน้า 5.

47

ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน (นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2529), หน้า 120.

48

สาโรช บัวศรี, "ปรัชญาการศึกษาในประเทศไทย" จุดยืนและทิศทางการศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร, 2518), หน้า 3 - 5.

ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน กล่าวว่า "ปรัชญาการศึกษา คือ ความพยายามที่จะวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์ และพิจารณาคุณค่าการศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ทุกแง่ทุกมุม ให้เข้าใจถึงแนวคิดหลักความสำคัญ ความสัมพันธ์และเหตุผลต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีความต่อเนื่องและมีความหมายต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม"⁴⁹

ศักดา ปรากฏประธานพร⁵⁰ กล่าวถึงความหมายของปรัชญาการศึกษา คือความคิดเห็นอย่างวิพากษ์วิเคราะห์ เกี่ยวกับกระบวนการก่อให้เกิดการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งความคิดเห็นนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของอภิปรัชญา ญาณวิทยา และอภิปรัชญา กล่าวอีกนัยหนึ่งคือปรัชญาการศึกษาพิจารณาองค์ประกอบ ของการศึกษาทุก ๆ ส่วนอย่างถี่ถ้วน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษานี้จะใช่เป็น เครื่องนำทางหรือยึดเป็นหลักในการจัดการศึกษาและพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ทางการศึกษาโดยส่วนรวม

ตามความหมายของปรัชญาการศึกษาที่โลกกล่าวมาแล้ว พอจะสรุปได้ว่าปรัชญาการศึกษา หมายถึงแนวความคิด ระบบความเชื่อ หลักทฤษฎีทางการศึกษาที่ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของการศึกษา เนื้อหาวิชาที่ให้ศึกษา และวิธีการให้การศึกษ

ลัทธิปรัชญาการศึกษา

ปรัชญาการศึกษามีอยู่มากมายหลายลัทธิ ตามลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งแตกต่างกันไปตามแนวความคิดและความเชื่อ นอกจากนี้ยังแตกต่างกันไปตามลักษณะความจำเป็นและความต้องการของแต่ละสังคม ปรัชญาการศึกษาแบ่งตามลักษณะที่มาได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ปรัชญาการศึกษาที่ยึดปรัชญาทั่วไปเป็นพื้นฐาน เป็นการประยุกต์ปรัชญาทั่วไปมาใช้ในการศึกษา⁵¹ ปรัชญาการศึกษาประเภทนี้โดยทั่วไปแบ่งเป็น 5 ลัทธิดังนี้⁵²

⁴⁹ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 34.

⁵⁰ศักดา ปรากฏประธานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 45.

⁵¹ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 35 - 36.

⁵² Van Cleve Morris, Philosophy and American School, (Boston: Houghton Mifflin Co., 1961), pp. 327-401.

1. ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม
2. ปรัชญาการศึกษาวันรัตนนิยม
3. ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม
4. ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม
5. ปรัชญาการศึกษาอรรถิภาวนิยม

2. ปรัชญาการศึกษาที่มาจากความคิดของนักปรัชญาแต่ละคนเป็นพื้นฐานในการประยุกต์ใช้กับการศึกษา เช่น ความคิดของพลาโตในหนังสืออูคมรัฐ (The Republic) ความคิดของ จัง จาก รูสโซ (Jean - Jacques Rousseau) อยู่ใน หนังสือชื่อ อีมิล (Emile)⁵³ และ หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

3. ปรัชญาการศึกษาที่ยึดการศึกษาเป็นแกนกลาง โดยการนำเอาระบบการศึกษาที่มีอยู่ในปัจจุบันมาวิเคราะห์ รวมทั้งการพิจารณารากฐานทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม แล้วเสนอระบบการศึกษาใหม่ เพื่อจัดข้อบกพร่องของระบบการศึกษาปัจจุบัน เช่น ระบบปรัชญาการศึกษาของ ทีโอดอร์ บรามเมล (Theodore Brameld)⁵⁴ ที่เสนอให้นำวัฒนธรรมมาวิเคราะห์รวมด้วย

ในงานวิจัยฉบับนี้ จะกล่าวถึงปรัชญาการศึกษาที่ประยุกต์มาจากปรัชญาแบบท 5 ลัทธิ และปรัชญาการศึกษาที่มาจากความคิดของนักปรัชญาอีก 1 ลัทธิ คือ พุทธปรัชญาการศึกษา ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายในวงการศึกษาทั่วไปและกำลังเป็นที่สนใจของนักการศึกษาไทยอย่างยิ่ง โดยในแต่ละลัทธิจะกล่าวถึงความเป็นมา แนวคิดพื้นฐาน หลักการสำคัญ ความเชื่อทางการศึกษาในเรื่องจุดมุ่งหมายการศึกษา องค์ประกอบของการศึกษาได้แก่ หลักสูตร โรงเรียน ผู้สอน ผู้เรียน และกระบวนการเรียนการสอน

⁵³อ้างถึงใน ศักดา ปรารังค์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษามัยพื้นฐาน, หน้า 45.

⁵⁴ดูรายละเอียดจาก Theodore Brameld, Philosophies of Education in Cultural Perspective (New York: The Dryden Press, 1958)

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (Essentialism)

คำว่า Essentialism มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Essentia หมายถึง สาระ หรือที่เป็นแก่นสารที่จำเป็นหรือเนื้อหาที่เป็นหลักสำคัญ ดังนั้นตามความหมายโดยรากศัพท์ ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม หมายถึงลัทธิปรัชญาการศึกษาที่มีความสนใจและความเชื่อในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญทั้งหลายอันเป็นหลักของแต่ละสังคมที่จะขาดเสียไม่ได้ เช่นความรู้ ทักษะ ทศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรมและอื่น ๆ⁵⁵ ลัทธิปรัชญาการศึกษานี้มีความเห็นว่า สาระสำคัญของสังคมควรได้รับการทะนุบำรุงและถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลัง ทั้งนี้เพราะสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นมรดกของสังคม เป็นสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม และได้รับการกลั่นกรองมาแล้ว ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้จึงเปรียบเสมือนวิถีทางที่ไปสู่การอนุรักษ์ และถ่ายทอดวัฒนธรรม⁵⁶

ความเป็นมา

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเป็นปรัชญาการศึกษาที่มีแนวคิดในทางอนุรักษนิยม เป็นแนวคิดที่มีมานานแล้ว แต่การก่อตั้งเป็นระบบเกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา เมื่อต้นปี ค.ศ. 1930⁵⁷ โดยกลุ่มนักการศึกษาของสหรัฐอเมริกาคนหนึ่ง ผู้นำในการจัดตั้งกลุ่มสารัตถนิยมขึ้นมาได้แก่ วิลเลียม ซีแบกเลย์ (William C. Bagley) ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางการศึกษาของโคลัมเบีย⁵⁸ ร่วมกับนักการศึกษาที่มีความเชื่อถือนในแนวเดียวกัน ได้แก่ โทมัส บริกส์ (Thomas Briggs) เฟรดเคอริค บรีด (Frederick Breed),

⁵⁵ บรรจง จันทรสภา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 237.

⁵⁶ Theodore Brameld, Philosophy of Education in Cultural Perspective (New York: The Dryden Press, 1958), p. 203.

⁵⁷ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, p. 113.

⁵⁸ Edward J. Power, Philosophy of Education (New Jersey: Printice Hall, Inc., Engle wood Cliffs, 1982), p. 189.

ไอแซค แอล แคนเดล (Isaac L. Kandel) และ เฮอร์แมน เอช ฮอร์น (Herman H. Horne) บุคคลเหล่านี้ได้รวมตัวกันอย่างเป็นทางการโดยใช้ชื่อว่า "คณะกรรมการสารัตถนิยม เพื่อความก้าวหน้าของการศึกษาอเมริกา" (The Essentialist Committee for the advancement of American Education) ในปี ค.ศ. 1938⁵⁹ และได้ออกวารสารทางการศึกษาชื่อ School and Society.

นักการศึกษากลุ่มนี้ต่อต้านแนวความคิดของลัทธิพัฒนาการนิยมและมีความเป็นห่วงว่าหลักการของพัฒนาการนิยม จะทำให้มาตรฐานการศึกษาลดลง นักการศึกษา กลุ่มนี้ต้องการให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการรักษาและส่งเสริมของประชาธิปไตย การศึกษาต้องผลิตพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีความรู้พื้นฐานที่ดี วัตถุประสงค์ของคณะกรรมการสารัตถนิยมนอกจากจะรณรงค์ต่อต้านแนวความคิดของลัทธิพัฒนาการนิยมแล้ว ก็เพื่อเผยแพร่แนวความคิดของปรัชญาสารัตถนิยมด้วย ภายหลังจาก วิลเลียม ซี แบกเลย์ ได้ถึงแก่กรรมในปี ค.ศ. 1946 คณะกรรมการชุดนี้ได้ล้มเลิกไป แต่อิทธิพลของแนวความคิดทางการศึกษาของปรัชญาสารัตถนิยมได้แพร่ขยายออกไปทั้งในและนอกประเทศ ภายหลังจาก สงครามโลกครั้งที่สอง ปรัชญาสารัตถนิยมได้รับความสนใจอย่างมากจากคนอเมริกันเพราะ เชื่อว่ามีความเข้มแข็งทางวิชาการและมีประสิทธิภาพในการสร้างค่านิยมและระเบียบวินัย พอที่จะทำให้โลกเสรีหลุดจากคอมมิวนิสต์ได้ ปัจจุบันแนวความคิดของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมได้แพร่หลายและยังคงมีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาของประเทศต่าง ๆ อยู่มาก

แนวความคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมมาจากปรัชญา 2 ฝ่าย คือจิตนิยม (Idealism) ซึ่งเชื่อว่าจิต (Mind) เป็นส่วนสำคัญที่สุดในชีวิตของคน ความจริงแท้ันมีลักษณะเป็นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม เป็นจิตมากกว่าวัตถุ ดังนั้นการที่เราจะรู้และเห็นความจริงได้นั้นก็ด้วยความคิด (Ideas) ซึ่งเป็นอิสระจากประสบการณ์และการหยั่งรู้เป็นสำคัญ

อีกฝ่ายหนึ่ง คือ วัตถุนิยม (Realism) ซึ่งมีความเชื่อว่าวัตถุหรือสสาร (Matter) เป็นสิ่งที่จริงแท้ในตัวของมันเอง ความรู้และความจริงที่เราได้เกิดจากที่เราได้เห็นสัมผัส หรือมีประสบการณ์ (Sense Experience) กับสิ่งนั้น ๆ⁶⁰

หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม โดยสรุปประกอบด้วย
 สิ่งต่อไปนี้⁶¹

1. การศึกษาเป็นงานหนักที่ผู้เรียนจะต้องพยายามและเอาจริงเอาจัง การเรียนจะได้ผลเมื่อผู้เรียนเรียนอย่างมีวินัย และใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมถือว่า หากผู้เรียนมีวินัยและใช้ความพยายามอย่างเต็มที่แล้ว ผลการเรียนรู้อาจเกิดขึ้นไม่ว่าผู้เรียนจะสนใจเรื่องนั้นๆ มาก่อนหรือไม่ ความสนใจจะเกิดขึ้นภายหลังจากการทุ่มเทการทำงานหนักมาตั้งแต่ต้น
2. ครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน ทั้งนี้เพราะครูเป็นผู้มีความรู้ และประสบการณ์มากกว่า โดยธรรมชาติเด็กต้องการคำแนะนำและการควบคุมจากผู้ใหญ่ ฉะนั้นครูจึงเป็นผู้นำในการเรียนการสอน บทบาทของครูอยู่ระหว่างสังคมกับผู้เรียน เป็นผู้เชื่อมโยงผู้เรียน และสังคมเข้าด้วยกัน
3. หัวใจของการศึกษา คือ การเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่ได้กำหนด ซึ่งเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี การเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่จำเป็นจะต้องมีการเตรียมตัวให้พร้อมที่จะดำเนินชีวิตในสังคม
4. โรงเรียนควรรักษาวินัยการศึกษาคั้งเดิมที่ใช้ระเบียบวินัยและการอบรมทางจิตใจเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ โดยเน้นการฝึกการคิด การฝึกฝน การท่องจำ การทำความเข้าใจเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์

⁶⁰ พุทธิย์ สีนลาร์ตัน, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 50 - 53.

⁶¹ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, pp. 115-118.

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมมีจุดมุ่งหมายทางการศึกษา 2 ระดับคือ ระดับมหภาค (Micro level) เป็นจุดมุ่งหมายระดับกว้าง ๆ มุ่งถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันมีความสำคัญทำให้มนุษย์เข้าใจถึงระเบียบแบบแผนทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมสามารถมองเห็นผลที่ตามมาของการกระทำต่าง ๆ และสามารถที่จะบังคับวิถีทางและเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้บ้าง จุดมุ่งหมายอีกระดับหนึ่งคือระดับจุลภาค (Micro level) หรือระดับเฉพาะตัว มุ่งพัฒนาสติปัญญา และวินัยของมนุษย์ให้เป็นผู้เฉลียวฉลาดและมีความประพฤติดีงาม⁶²

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม จัดหลักสูตรแบบยึดเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง (Subject-Matter Center) และหลักสูตรแบบสหสัมพันธ์ (Broad-Field Curriculum)⁶³ โดยการผสมผสานเนื้อหาวิชาที่ใดเลือกสรรมาแล้ว หลักสูตรต้องได้รับการจัดไว้ล่วงหน้าอย่างเป็นระบบต่อเนื่องตามขั้นตอนความยากง่าย การจัดหลักสูตรอย่างมีระเบียบแบบแผนจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน

การศึกษาในระดับพื้นฐาน คือ การอ่าน การเขียน การนับเลข และการคำนวณ การสื่อสารเป็นทักษะจำเป็นต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและชีวิตในสังคม⁶⁴ ดังนั้นหลักสูตรตามลัทธิปรัชญาศึกษานี้มีวิชาพื้นฐาน คือ ภาษา วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ เนื้อหาที่เน้นเป็นพิเศษเกี่ยวกับคนตรี วรรณคดี คานิยม และวัฒนธรรมของสังคมที่พึงรักษาไว้

⁶² ศักดา ปรารักษ์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน, หน้า 84.

⁶³ บุญเลิศ นากแก้ว และนางเยาว์ สุชาพันธ์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2522), หน้า 113. (อัครสำเนา)

⁶⁴ Edward J. Power Philosophy of Education, p. 193.

การคัดเลือกและการจัดเนื้อหาในหลักสูตรเป็นหน้าที่ของครูหรือผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด แบบแผนของหลักสูตรจึงเป็นแบบเดียวกันทั่วประเทศ

โรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมเน้นเรื่องมาตรฐานการศึกษา ฉะนั้นโรงเรียนจะต้องเคร่งครัดในเรื่องวินัย หน้าที่สำคัญของโรงเรียนคือ การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การสร้างบรรยากาศทางการศึกษาให้เหมาะแก่การพัฒนาสติปัญญา จริยธรรมและถ่ายทอดวัฒนธรรม⁶⁵ โรงเรียนจะต้องสร้างค่านิยมหรือทัศนคติให้ผู้เรียนเข้าใจความหมายของชีวิต เตรียมคนสำหรับชีวิต แต่ชีวิตนั้นซับซ้อนและความต้องการของชีวิตมีมาก โรงเรียนไม่สามารถจะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้ โรงเรียนไม่มีหน้าที่นำสังคม⁶⁶ แต่โรงเรียนในปรัชญาการศึกษานี้มีบทบาทเป็นเครื่องมือของสังคม เพื่อการเรียนรู้เข้าใจเรื่องราว มรดกทางสังคม นักเรียนจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน ประเพณี และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของสังคมจากโรงเรียน และโรงเรียนก็พยายามที่จะให้นักเรียนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและประเพณีเหล่านั้น⁶⁷

ครูสอน

ครูเป็นบุคคลที่สำคัญอย่างมากเพราะครูเป็นผู้กำหนดตัดสินและดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมด ครูเป็นผู้รู้เนื้อหาวิชาที่จะสอน เป็นผู้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ตัดสินใจและกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับนักเรียน ดังนั้นปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมจึงถือว่าครูมีบทบาทและมีความสำคัญอย่างที่สุด ถ้าครูดี การศึกษาก็จะดำเนินไปด้วยดี⁶⁸ ครูจึงเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษา

⁶⁵ ศักดา ปรารังประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 85.

⁶⁶ Edward J. Power, Philosophy of Education, p. 190.

⁶⁷ ไพฑูรย์ สินลาวัณ, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 69.

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

บทบาทครู ตามลัทธิปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมอาจสรุปเป็นข้อ ๆ ได้คือ

1. ครูเป็นผู้รู้เนื้อหาที่ถูกต้องเหมาะสมที่สุดในห้องเรียน
2. ครูเป็นผู้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้เด็กเรียนดีที่สุด
3. ครูเป็นผู้ตัดสินว่านักเรียนเรียนรู้อย่างไร
4. ครูเป็นผู้กำหนดมาตรฐานว่าการเรียนรู้อะไรจะเรียนได้มากน้อยแค่ไหน
5. ครูเป็นผู้นำของห้องเรียนและถือว่าเป็นผู้นำที่ฉลาดรอบรู้
6. ครูเป็นแบบแผนและเป็นแม่พิมพ์ของการศึกษา

ผู้เรียน

บทบาทของผู้เรียนเป็นผู้สืบทอดค่านิยม เนื่องจากครูเป็นผู้กำหนดและดำเนินการทางการศึกษา บทบาทของผู้เรียนเป็นผู้รับฟังและทำความเข้าใจในเนื้อหาสาระต่าง ๆ ที่ครูกำหนดให้เพื่อจะทำความเข้าใจ จดจำและนำไปถ่ายทอดต่อไป ฉะนั้นผู้เรียนจึงมีความคิดริเริ่มเองน้อย ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าแสดงออก ต้องเป็นผู้มีความพากเพียร อดทนในการฝึกฝนเล่าเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูและยึดมั่นในระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด

กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนให้ความสำคัญอย่างมากแก่บทบาทของครู การเรียนการสอนจึงขึ้นอยู่กับครูเป็นสำคัญ (Teacher - Centered Approach) คือครูจะเป็นผู้อธิบายชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจตามให้⁶⁹ ทั้งนี้วิธีการเรียนการสอนจึงเน้นการบรรยายเป็นหลัก เพื่อถ่ายทอดข้อเท็จจริง และถ้ามีโอกาสก็ให้มีการอภิปรายเรื่องเนื้อหาวิชาที่เรียนเพื่อความกระจ่างอย่างเต็มที่ และเป็นการฝึกให้ผู้เรียนใช้ความคิดไปด้วย⁷⁰

กระบวนการเรียนการสอนตามความคิดของปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยมพอจะสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังต่อไปนี้

⁶⁹ ไพฑูรย์ สินลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 67.

⁷⁰ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาศึกษามบพื้นฐาน, หน้า 88.

1. เน้นการสร้างนิสัย
2. กระบวนการเรียนการสอนเน้นการชี้แนะของครู ครูเป็นคนที่สำคัญที่จะชี้แนะเด็กให้เรียนรู้
3. กระบวนการเรียนการสอน เน้นการรักษาระเบียบวินัยของชั้นเรียน โรงเรียนและสังคม
4. กระบวนการเรียนการสอนเน้นความพากเพียรพยายามมากกว่าให้เรียนตามความสนใจของนักเรียน
5. เน้นการให้สำรวจตัวเองมากกว่าการที่จะมุ่งแสดงออกแต่อย่างเดียว
6. ต้องการให้นักเรียนคิดมาก ๆ และหาเหตุผลมาก ๆ⁷¹

ปรัชญาการศึกษาวันตรนิยม (Perennialism)

คำว่า "วันตรนิยม" ประกอบด้วยคำ นีร + อันตร+นิยม ในภาษาไทย แปลมาจากคำว่า "Perennialism" ซึ่งมาจากคำ Perennial + ism คำ Perennial มีความหมายว่า Lasting or Continuing Through the Year หรือมีความหมายตรงกับคำว่า Everlasting แปลว่า คงมีอยู่ตลอดไปหรือคงมีอยู่ชั่วนิรันดร⁷² ปรัชญาการศึกษาวันตรนิยมเป็นลัทธิปรัชญาการศึกษาที่มีความเชื่อว่าการศึกษาคควรจะต้องสอนถึงซึ่งเป็นวันตรไม่เปลี่ยนแปลง⁷³ สิ่งที่มีความคงทนถาวรนั้นย่อมจะเป็นจริงมากกว่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลง ดังนั้นปรัชญาการศึกษาลัทธินี้จึงมุ่งสร้างคนที่จะพัฒนาพลังทางเหตุผล สติปัญญา ศิลธรรม และจิตใจอย่างเต็มที่⁷⁴

⁷¹ ภิญโญ สาขร, หลักการศึกษ, หน้า 114.

⁷² ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน, หน้า 127.

⁷³ ไพฑูรย์ ลินลาวัณ, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 70.

⁷⁴ Robert M. Hutchins, The Conflict in Education in a Democratic Society (New York: Harper & Row, 1953), p. 62.

ความเป็นมา

ปรัชญาการศึกษาในรัตนนิยม มีกำเนิดมาจากลัทธิปรัชญา Philosophic Perennis ของพลาโต, อริสโตเติล และนักวิชาการของกรีกโบราณ⁷⁵ ผสมผสานกับคำสอนของ เซนต์ โทมัส อะไควนัส (St. Thomas Aquinas) นักปรัชญาในสมัยกลางของยุโรป ราวคริสต์ศตวรรษที่ 13

ปรัชญาการศึกษาในรัตนนิยมเกิดขึ้นในขณะที่ประเทศต่าง ๆ ในโลกกำลังพัฒนาอุตสาหกรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ก่อให้เกิดการเอาตัวเอาเปรียบ การแข่งขันทางการค้าอย่างไร้ศีลธรรม ระบบครอบครัวเริ่มไม่มั่นคง พ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยงดูลูกเอง ลูกขาดความอบอุ่น ขาดคนดูแล เยาวชนไม่มีระเบียบวินัย ก่อความวุ่นวาย และที่สำคัญคือมนุษย์เริ่มเสียความเป็นมนุษย์ไปทีละน้อยให้กับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นักปรัชญาและนักการศึกษากลุ่มหนึ่งจึงเสนอปรัชญาการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นถ้วนามมนุษย์ไปสู่คิที่มีระเบียบ มีความมั่นคง มีจริยธรรม และยุติธรรม⁷⁶ นักการศึกษาและนักปรัชญาที่เป็นผู้นำของกลุ่มนี้คือ โรเบิร์ต เอ็ม ฮันชินส์ (Robert M. Hutchins) มอทิเมอร์ เจ. แอดเลอร์ (Mortimer J. Adler) และเซอร์ริชาร์ด ลิฟวิงสโตน (Sir Richard Living Stone) ได้รวบรวมหลักการและให้กำเนิดปรัชญาการศึกษาในรัตนนิยมในปี ค.ศ. 1929

แนวความคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาในรัตนนิยมมีรากฐานมาจากปรัชญาพื้นฐานกลุ่มวัตถุนิยมเชิงเหตุผล (Rational Realism) บางทีก็เรียกว่าเป็นพวกโทมัสนิยมใหม่ (Neo-Thomism)⁷⁷ ปรัชญาลัทธินี้แบ่งแนวการศึกษาออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

⁷⁵ Carter V. Good, Dectionary of Education (2 nd ed., New York: McGraw-Hill book Company, Inc., 1958), p.387.

⁷⁶ ศักดา ปรารงค์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษากับพื้นฐาน, หน้า 95.

⁷⁷ Van Cleve Morris, Philosephy and the American School, pp. 340-341.

คือลักษณะแรกเน้นหนักในเรื่องของเหตุผล สติปัญญา ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรง
 อีกลักษณะหนึ่งเกี่ยวข้องกับศาสนาโดยตรง เป็นแนวคิดของกลุ่มศาสนานิกายคาทอลิก
 (Catholic Church) ที่สัมพันธ์เรื่องศาสนาเข้ากับเหตุผล⁷⁸ ทั้ง 2 ลักษณะ
 มีความเชื่อพื้นฐานในเรื่องเหตุผลเหมือนกัน จนได้ชื่อว่าโลกแห่งเหตุผล (A World
 of Reason) โดยถือว่ามนุษย์มีความสามารถที่จะใช้ความคิด สามารถที่จะใช้เหตุ
 ผลมาตัดสินสิ่งต่าง ๆ ได้และมนุษย์ได้ใช้ความคิดและเหตุผลตลอดเวลาที่ดำรงชีวิตอยู่
 ส่วนความรู้นั้นเชื่อว่าได้มาจากการศึกษาเหตุผล การพัฒนาความคิดของแต่ละคนไม่ไ้
 ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมหรือสิ่งแวดล้อม แต่ต้องอาศัยวินัยในตนเองและเชื่อมั่นในสิ่งที่งาม⁷⁹

ความเชื่อพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาในรัตนนิยมมีดังนี้

1. มนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลและจิตใจบริสุทธิ์ มนุษย์มีความดีอยู่ในตนเองและ
 เป็นผู้ที่สนใจต่อศาสนามาแต่กำเนิดแล้ว
2. พื้นฐานธรรมชาติของมนุษย์จะยังคงเหมือนกันอยู่ทุกกาลและเทศะ แม้
 สภาพแวดล้อมจะแตกต่างกันหรือเปลี่ยนแปลงไป ความจริงย่อมเหมือนกันทุกหนทุกแห่ง
3. สิ่งที่ดีกว่าสำคัญสุดของมนุษย์ คือสติปัญญาและมีความอิสระ
4. มนุษย์มีความจำเป็นในการสืบทอดวัฒนธรรม⁸⁰

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาในรัตนนิยม มีหลักการสำคัญพอสรุปได้ดังนี้⁸¹

⁷⁸ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 71.

⁷⁹กิติมา ปรีดีคิลก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 76.

⁸⁰เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

⁸¹George. F Kneller, Intruduction to Phileosophy of Education, pp. 108-111.

1. แม้ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป แต่ธรรมชาติของมนุษย์ย่อมเหมือนกันในทุกแห่ง ดังนั้นการศึกษาจึงควรจะเป็นแบบอย่างเดียวกัน
2. ความมีเหตุผลเป็นลักษณะสูงสุดของมนุษย์ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องใช้ความมีเหตุผลเป็นเครื่องคอยควบคุม สัญชาตญาณตามธรรมชาติอันเป็นอำนาจฝ่ายต่ำของตน การศึกษาเป็นการอบรมบ่มนิสัย ให้คนมีเหตุผลและรู้จักควบคุมกิเลส
3. หน้าที่ของการศึกษา คือการแสวงหาและการนำมาซึ่งความจริงอันเป็นนิรันตร ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นการที่จะช่วยให้เด็กแต่ละคนปรับตัวให้เข้ากับความจริง มีข้อเสนอเพื่อให้ปรับตัวให้เข้ากับสังคม
4. การศึกษาไม่ใช่การเรียนแบบอย่างของชีวิตแต่เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิต โรงเรียนเป็นเพียงแต่โลกที่สมมุติขึ้น เพื่อให้เด็กคุ้นเคยกับสิ่งที่ตั้งมอันเป็นมรดกทางสังคม และถ้าเป็นไปได้ก็ปลูกฝังคุณค่าของมรดกทางสังคมให้แก่เด็กด้วย
5. นักเรียนควรได้เรียนรู้วิชาพื้นฐานทางวิชาการเพื่อจะให้เข้าใจและคุ้นเคยกับสิ่งที่ทรงทนถาวรของโลก ได้แก่วิชาศิลปศาสตร์ ประกอบด้วยการอ่านการฟัง การเขียนการพูดและการคิด วิชาเหล่านี้ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักคิดและมีเหตุผล
6. นักเรียนควรได้ศึกษางานนิพนธ์ทางวรรณคดี ปรัชญา ประวัติศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ที่บรรดาปราชญ์และผู้มีความรู้ทั้งหลายในอดีตได้ถ่ายทอดความรู้และความคิดเอาไว้ ความรู้จากอดีตย่อมไม่รู้จักล้าสมัย แต่จะมีค่าและมีความสำคัญกว่าความรู้ที่นักเรียนหามาได้เองตามที่สนใจ หรือความรู้ที่ได้จากปัจจุบัน

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

ปรัชญาการศึกษานิรันตรนิยมมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์เป็นคนที่แท้จริง ดังนั้นจุดมุ่งหมายขั้นต้นของการศึกษาจึงมุ่งพัฒนาตัวผู้เรียนให้รู้จักและทำความเข้าใจตนเอง เป็นคนดีเยี่ยมด้วยคุณธรรมหรือจริยธรรม จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของการจัดการศึกษา ไม่ใช่การถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนแต่เป็นการพัฒนาสติปัญญาและเหตุผลเพื่อจะได้นำไปใช้ในการพัฒนาชีวิตของตนให้ดีที่สุดในอนาคต ดังนั้นผู้เรียนจึงควรได้เรียนรู้ถึงความจริงอันเป็นสากล

จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามความเชื่อของปรัชญาการศึกษาลัทธินี้อาจกำหนดเป็นหัวข้อย่อยได้ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการศึกษาที่เกี่ยวกับการพัฒนาบุคคลให้เป็นคนที่สมบูรณ์ได้แก่

1.1 การพัฒนาสติปัญญาของแต่ละบุคคลให้พัฒนาถึงขั้นสูงสุด เช่น การพัฒนาสมรรถภาพแห่งการใช้เหตุผล ความสามารถในการใช้ปัญญาในการค้นหาความจริง และแก้ปัญหาชีวิต การรู้จักตนเอง

1.2 การพัฒนาการกระทำของแต่ละบุคคลให้พัฒนาถึงขั้นสูงสุด เช่น การควบคุมตนเอง ไม่ให้ตกอยู่ในอำนาจฝ่ายต่ำ และความเข้าใจชีวิตเห็นอรรถประโยชน์

2. ความมุ่งหมายของการศึกษาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันเป็นแก่นแท้ของสังคมให้คงอยู่ได้แก่

2.1 การพัฒนาความสามารถด้านปัญญาของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นเครื่องมือในการค้นหาห้พบชีวิตที่ดีที่สุดในอนาคต

2.2 การส่งเสริมให้บุคคลได้รับแบบแผนของชีวิตที่ดีที่เคยมีมาแล้วในอดีต

2.3 การเตรียมตัวบุคคลให้มีความพร้อมที่จะเผชิญชีวิตในอนาคต ไม่ใช่เลียนแบบอย่างของชีวิตในปัจจุบัน⁸²

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

เนื่องจากปรัชญาการศึกษาลัทธินี้มีจุดมุ่งหมายการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ มีพัฒนาการ ทางด้านสติปัญญาและคุณธรรม และการศึกษาที่แท้จริงต้องมีลักษณะเป็นสากล และเป็นสิ่งนิรันดร ดังนั้นหลักสูตรจึงประกอบด้วยเนื้อหาวิชาที่ส่งเสริมสติปัญญาและจริยธรรม หลักสูตรที่เหมาะสมกับการจัดการศึกษาตามทัศนะนี้ คือหลักสูตร

⁸²ทองปลิว วมชื่น, ปรัชญาการศึกษาในระบบในโรงเรียน, หน้า 143.

หลักสูตรแบบเน้นวิชาการ หรือหลักสูตรการศึกษาทั่วไปที่เรียกกันว่าหลักสูตรศิลปศาสตร์ (Liberal Arts Curriculum) หรือบางครั้งเรียกว่าเสรีศึกษา (Liberal Education) นั้นเอง⁸³ หลักสูตรกำหนดโดยผู้หรือผู้เชี่ยวชาญ การจัดลำดับเนื้อหาวิชาเน้นวิธีจัดตามลำดับก่อนหลังความถูกต้องทางวิชาการของความรู้ในสาขานั้น

การจัดหลักสูตรของปรัชญาการศึกษาสมัยนี้ได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. หลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง คือหลักสูตรศิลปศาสตร์ ซึ่งโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มศิลปทางภาษา (Literacy Arts) ประกอบด้วยไวยากรณ์ วาทศิลป์ ตรรกศาสตร์ ซึ่งเป็นเรื่องของการอ่านการฟัง การพูดการเขียน (3 R's) และการใช้เหตุผล
 นั้นเอง⁸⁴ อีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มศิลปทางคำนวณ (Mathematical Arts) ประกอบด้วยเนื้อหาวิชาที่สำคัญ 4 วิชา ได้แก่ เลขคณิต เรขาคณิต คณิตศาสตร์ และดนตรี วิชาเหล่านี้มุ่งพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียนเป็นหลัก

2. เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่นำมาบรรจุไว้ในหลักสูตร คือผลงานทางปัญญาอันล้ำค่าของผู้รู้ในอดีตบรรดาบัณฑิตเหล่านั้นเรียกว่า The Great Books และ Classical Work ที่มีค่าทุกยุคทุกสมัย เป็นรูปแบบงานเขียนที่ดีเลิศและบรรจุความรู้อันเป็นนิรันดร์ไว้⁸⁵ งานนิพนธ์ที่สำคัญควรจะได้ศึกษา ได้แก่ งานนิพนธ์ทางวรรณคดี ปรัชญา ประวัติศาสตร์และวิทยาศาสตร์⁸⁶

⁸³ โพรหม สีนลาร์ตัน, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 72.

⁸⁴ Robert M. Hutchins, The Higher Learning in America (New Haven, Conn: Yale University Press, 1976), p. 258.

⁸⁵ Mark Van Doren, Liberal Education (Boston: Beacon Press, 1959), p. 144.

⁸⁶ George F. Kneller, The Philosophy of Education, P.111.

3. การจัดระดับหลักสูตร ในระดับประถมศึกษาเน้นความรู้เบื้องต้นในเรื่องการอ่าน การเขียน การคำนวณ (3 R'S) ในระดับมัธยมศึกษาเป็นหลักสูตรเน้นพัฒนาความรู้ความสามารถ ที่เตรียมเนื้อหาการศึกษาในมหาวิทยาลัยเป็นหลัก สำคัญ ในระดับอุดมศึกษามีหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป (General Education) ที่เน้นสติปัญญาและเหตุผล

4. ไม่ควรสอนวิชาเฉพาะ (หมายถึงวิชาชีพหรืออาชีพศึกษา) ในสถานศึกษาทุกระดับ เพราะความรู้เหล่านี้ไม่ใช่ความรู้ที่มีประโยชน์อย่างแท้จริง เนื่องจากยึดมั่นในคำสอนของอริสโตเติล ที่ว่า ความรู้ย่อมมีค่าสูงกว่าความรู้เพื่อการปฏิบัติ ในปัจจุบันโรงเรียนที่ยึดหลักปรัชญาการศึกษานี้บางแห่งได้หันมาสอนวิชาชีพบ้าง แต่ส่วนใหญ่แล้วยังคงจัดหลักสูตรแบบศิลปศาสตร์⁸⁷

โรงเรียน

บทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนตามทัศนะของปรัชญาการศึกษารัตนตรนิยมพอจะสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องได้รับการจัดให้มีระเบียบแบบแผนอย่างดีเป็นพิเศษ เพื่อส่งเสริมสร้างคุณธรรมและเป็นผู้นำผู้เรียนไปสู่ค่านิยมและวัฒนธรรมที่พึงงามในอดีต
2. สภาพแวดล้อมทั่วไปในโรงเรียนหรือสถานศึกษาไม่จำเป็นจะต้องมีสภาพเหมือนชีวิตจริง จะต้องเตรียมให้ลักษณะพิเศษ โรงเรียนเป็นเพียงโลกสมมุติ เพื่อให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับสิ่งที่พึงงาม ปลูกฝังค่านิยมเคร่งครัดในระเบียบวินัยและการประพฤติปฏิบัติ
3. โรงเรียนมีหน้าที่พัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน โรงเรียนไม่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาสังคมโดยตรง แต่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาสังคมทางอ้อม โดยการช่วยให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับสิ่งที่งามอันเป็นมรดกสังคม ตระหนักในคุณค่าและปลูกฝังคุณค่าของมรดกสังคมเหล่านั้นให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

⁸⁷ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญากับการศึกษานอกระบบโรงเรียน, หน้า 145.

ผู้สอน

บทบาทของผู้สอนตามปรัชญาการศึกษาในรัตนนิยม ควรเป็นผู้นำทางสติปัญญา มีความคิดความอ่านสูง ผู้สอนต้องมีความเป็นเลิศทางวิชาการ มีความเข้าใจเนื้อหาวิชาที่สอนอย่างลึกซึ้ง ต้องมีความรอบรู้และสนใจวิชาการอื่น ๆ ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ศึกษาหาความรู้ตลอดเวลา ผู้สอนจะต้องมีความรู้มากกว่าคนทั่วไปในสังคม เพราะการศึกษาวิชาการ เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้สอนตามลัทธินี้⁸⁸ ผู้สอนไม่ใช่นำความรู้ให้นักเรียนฝ่ายเดียว แต่เป็นผู้เสนอความรู้ ชอคิดเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาความคิดและสติปัญญาของผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนตามลัทธินี้จึงมีบทบาทในการจัดกิจกรรมและสร้างบรรยากาศในการเรียนด้วย⁸⁹ ผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญในการตัดสินใจ หรือพิจารณาเลือกเนื้อหาและวิธีการสอน ดังนั้นปรัชญาการศึกษารัตนนิยมจึงถือว่าผู้สอนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน

จากบทบาทหน้าที่เหล่านี้ผู้สอนจะต้องได้รับการศึกษาและการฝึกอบรมทางด้านอาชีพครูมาเป็นอย่างดี และมีคุณสมบัติที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ คุณสมบัติทางด้านวิชาการ และคุณสมบัติทางด้านคุณธรรม ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนเป็นผู้นำของผู้เรียนได้ทั้งด้านสติปัญญาและคุณธรรม⁹⁰

ผู้เรียน

ปรัชญาการศึกษารัตนนิยม ถือว่า ผู้เรียนเป็นผู้มีสติปัญญา มีศักยภาพอยู่ในตัวเอง แต่ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่และเพียงพอ⁹¹ ผู้เรียนทุกคนย่อมมีสติปัญญาแตกต่างกัน ทุกคนย่อมมีความสามารถในการพัฒนาสติปัญญาให้สูงในระดับเดียวกันได้⁹²

⁸⁸ ศักดา ปรารักษ์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาระดับพื้นฐาน, หน้า 104-105.

⁸⁹ ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 74.

⁹⁰ ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน, หน้า 148-149.

⁹¹ ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 74.

⁹² ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน หน้า 148.

คือผู้ที่เรียนช้าอาจต้องฝึกฝนทำบ่อย ๆ หรือทำซ้ำ และใช้เวลามากกว่าผู้เรียนเร็ว ดังนั้นผู้เรียนต้องทำหน้าที่ในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสติปัญญาของตนให้สูงขึ้นเรื่อย ๆ ต้องฝึกฝนและพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ด้วยตนเอง โดยการสอนและการแนะนำของครู ผู้เรียนจึงมีบทบาทในการเรียนเป็นลักษณะของการตกเตียง แลกเปลี่ยน อภิปราย กับครู

กระบวนการเรียนการสอน

ปรัชญาการศึกษาที่วันตรนิยมนำมาซึ่งจุดหมายที่จะสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ เป็นคนที่แท้จริง มุ่งพัฒนาศักยภาพในตัวผู้เรียน ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. กระบวนการสอนที่ดีควรสอนเป็นศูนย์กลาง
2. จัดการเรียนการสอนตามแนวทฤษฎีจิตวิทยาว่าด้วยสมรรถภาพ (Faculty Psychology) หรือจิตวิทยาว่าด้วยสมรรถภาพทางจิตหรือสมอง (The Psychology of the Mental Faculties) เชื่อว่าสมองทำหน้าที่สำคัญ 3 ประการ คือ คำนึงเหตุผล, คำนึงความจำและค่านึกความตั้งใจ ทั้ง 3 ประการนี้ ถือว่าเป็นศูนย์รวมแห่งสติปัญญา (Intellect) หน้าที่ทางค่านึกเหตุผลถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดของสติปัญญา ดังนั้นควรได้รับการพัฒนาให้เต็มที่⁹³
3. วิธีการเรียนการสอนเน้นหนักที่จะกระตุ้นและหนุนให้ศักยภาพในตัวผู้เรียนได้พัฒนาเติบโต มีความสมบูรณ์เต็มที่ วิธีการสำคัญ คือการอภิปรายใช้เหตุผล สติปัญญาโต้แย้ง⁹⁴
4. หลักสำคัญของการเรียนการสอนเน้นเหตุผล หลักการ และสติปัญญา

⁹³บรรจง จันทรสา, ปรัชญาการศึกษา, หน้า 163 - 164.

⁹⁴ไพฑูริย์ สีนลารักษ์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 75.

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism)

Progressive หรือ พัฒนาการ หมายถึงก้าวหน้า การเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เชื่อว่าสถานะที่แท้จริงทั้งหลายไม่อยู่นิ่งเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสถานที่ ฉะนั้นการศึกษาต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ปรัชญาการศึกษานี้จึงได้ชื่อว่า "แนวทางแห่งความมีอิสระเสรีที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงปรับปรุงวัฒนธรรมและสังคม" (A liberal road to culture)⁹⁵

ความเป็นมา

แนวคิดของลัทธินี้มีพื้นฐานมาจากปรัชญา Empiricism ซึ่งมีกำเนิดในประเทศอังกฤษราวศตวรรษที่ 17 และในระยะต่อมาได้มีผู้นำแนวคิดและวิธีการของ Empiricism มาสร้างเป็นลัทธิปรัชญาใหม่โดยตั้งชื่อต่างกันไป เช่น Experimentalism, Pragmatism, Instrumentalism และ Social Experimentalism เป็นต้น

ผู้ริเริ่มปรัชญาการศึกษาแบบพัฒนาการที่แท้จริง คือ จัง จาค รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) เป็นผู้คิดค้นความเชื่อของนักการศึกษาในสมัยศตวรรษที่ 18 ที่คิดว่า เด็กคือผู้ใหญ่ตัวเล็ก ๆ รูสโซ เป็นผู้ค้นพบชมรมการ " The Child Centered School " นอกจากนี้ยังมี จอห์น เฮนรี เปสตาลอสซี (John Henry Pestalozzi และเฟรคเคอริก ฟร็อบเอล (Frederic Froebel) เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เป็นพวกแรกของยุโรป⁹⁶

ในสหรัฐอเมริกาผู้นำเอาแนวคิดปรัชญานี้ไปใช้คือ ฟรานซิส คัมเบิลยู ปาร์คเกอร์ (Francis W. Parker) เสนอให้มีการปฏิรูประบบโรงเรียนใหม่ เมื่อ ค.ศ.

⁹⁵ Theodore Brameld, Philosophies of Education in Cultural Perspective, pp. 90-92.

⁹⁶ ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน, หน้า 152.

1840 เพราะเห็นว่าการเรียนแบบเก่าเข้มงวดเรื่องระเบียบวินัยมากเกินไป บรรยา-
 กาศในการเรียนการสอนไม่ดี เขาเสนอวิธีการสอนแบบใหม่ซึ่งคำนึงถึงความสนใจ
 ความสามารถของผู้เรียน ส่งเสริมการนำเอาเหตุการณ์ในชีวิตจริงและแหล่งวิชาในชุมชน
 มาประกอบการสอนแต่แนวความเชื่อนี้ไม่แพร่หลายนัก ต่อมาในปี ค.ศ. 1915 จอห์น
 ดิวอี้ (John Dewey) ได้ทำการทดลองเพิ่มเติมและนำความเชื่อนี้ไปปฏิบัติจริงใน
 โรงเรียน จึงทำให้ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม ได้รับความนิยกว้างขวางโดยมี
 นักการศึกษาอื่น ๆ รวมอยู่ด้วยกันเช่น วิลเลียม เอช คิลแพทริก (William H.
 Kilpatrick , จอห์น แอล ไชลด์ (John L. Childs จอร์จ เคทส์ (George
 Counts) บอย เอช โบค (Boy H. Bode) โฮเรส มานน์ (Horace Mann)
 และ เฮนรี บาร์นาร์ด (Henry Burnard) ในปี ค.ศ. 1919 ได้มีการจัดตั้งสมาคม
 "The Progressive Education Association" ขึ้นในอเมริกา เพื่อแสวงหาแนวทาง
 หรือปรัชญาการศึกษาที่อาจจะช่วยพัฒนาประเทศได้ถูกต้อง และจัดทำหลักสูตรการศึกษา
 เพื่อชีวิต (The Life-centered Curriculum) ขึ้นใช้ในโรงเรียนอย่างกว้างขวาง⁹⁷

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (1941 - 1945) การศึกษาแบบพัฒนาการนิยม
 ถูกโจมตีและวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก ปี ค.ศ. 1955 สมาคม The Progressive
 Education Association ก็ยุบเลิกไป⁹⁸

แนวความคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม มีพื้นฐานมาจากปรัชญาปฏิบัตินิยม ซึ่ง
 เชื่อว่าชีวิตเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้เสมอ และอยู่ในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลง ความรู้
 ความจริงสูงสุดไม่มี หรือไม่แน่นอน ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ดังนั้นการที่จะ

⁹⁷ ภิญโญ สาร, หลักบริหารการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา,
 2526), หน้า 103.

⁹⁸ Robert E. Mason, Contemporary Educational Theory (New
 York: David McKay, 1922), p. 66.

ไคมาซึ่งความรู้ความจริงจะต้องลงมือกระทำเพื่อให้เกิดประสบการณ์ เพราะลัทธิปรัชญา
นี้เชื่อว่ามนุษย์ไม่ไคงหรือฉลาดมาแต่กำเนิด มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า
ความฉลาดหรืออุปนิสัยอื่น ๆ มนุษย์ได้รับมาภายหลังจากประสบการณ์ทั้งสิ้น วิธีการ
ทางวิทยาศาสตร์เป็นกระบวนการที่ทำให้เข้าใจมนุษย์ และเป็นการแสวงหาความรู้ที่
ถูกต้อง⁹⁹ นอกจากนี้ยังเชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้กำหนดอนาคต โชคชะตาของตนเอง ฉะนั้น
มนุษย์ควรจะเน้นความสำคัญและคุณค่าของแต่ละบุคคลให้มาก¹⁰⁰

หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม มีดังต่อไปนี้¹⁰¹

1. การศึกษามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสนใจของผู้เรียน โดย
ถือว่าผู้เรียนเป็นส่วนสำคัญในกระบวนการเรียน ทั้งนี้การจัดการเรียนการสอน เป็น
แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child-Centered) แต่ไม่ได้หมายความว่าผู้เรียนจะ
ได้รับอนุญาตให้ทำทุกอย่างตามความพอใจ หากผู้เรียนยังไม่เข้าใจในจุดมุ่งหมายสำคัญ
ของชีวิต ครูจะต้องเป็นผู้แนะนำและให้คำปรึกษา
2. การเรียนโดยวิธีแก้ปัญหาถือว่าสำคัญกว่าการเรียนโดยการท่องจำ
ความรู้เป็นเพียงเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ สิ่งที่มีความสำคัญที่สุดคือ
ประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับการจะให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ต้องใช้วิธีการแก้ปัญหา
3. การศึกษาคือชีวิต ไม่ใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิต ผู้เรียนจะได้
เรียนรู้ในสิ่งที่เหมาะสมกับวัย มีประสบการณ์ในชีวิต เพื่อจะได้ปรับตัวให้เข้ากับสภาพ
ที่เป็นจริงในปัจจุบัน และสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้ในสังคม

⁹⁹ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 58-63.

¹⁰⁰ กิติมา ปรีดีคิดอก, ปรัชญาการศึกษา เล่ม 1, หน้า 88.

¹⁰¹ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy,

4. ผู้เรียนจะเป็นผู้กำหนดแผนการเรียนและตัดสินใจเองว่าต้องการสิ่งใด จะเรียนอย่างไร เพื่อประโยชน์แก่ตัวเอง บทบาทของผู้สอนเป็นผู้ให้คำปรึกษา แนะนำมีโชคคอยบงการหรือเป็นผู้สั่ง ดังนั้นผู้สอนต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ในการให้คำแนะนำแก่ผู้เรียน
5. สถานศึกษาควรส่งเสริมความร่วมมือมากกว่าการแข่งขัน เพราะธรรมชาติของมนุษย์ย่อมมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น การศึกษาควรเป็นเครื่องมือที่จะสร้างความร่วมมือกัน รู้จักการทำงานเป็นหมู่คณะ
6. วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยเท่านั้นที่จะส่งเสริมความสัมพันธ์ทางความศึกและบุคลิกภาพอย่างเสรี

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

ในทัศนะของปรัชญาการศึกษาที่พัฒนาการนิยม ต้องไม่มีจุดมุ่งหมายของการศึกษาที่กำหนดตายตัว เพราะโลกนี้เปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการอยู่เสมอ สิ่งที่มีคุณค่าสำหรับคนหนึ่งในเวลาหนึ่ง อาจจะไม่มีความสำคัญสำหรับอีกคนหนึ่งในเวลาหนึ่งก็ได้¹⁰²

จุดมุ่งหมายการศึกษาในปรัชญานี้พอสรุปได้ดังนี้

1. มุ่งให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
2. มุ่งให้ผู้เรียนปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างเป็นสุข
3. มุ่งส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยทั้งในและนอกห้องเรียน¹⁰³
4. มุ่งให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้เพิ่มขึ้น (The General Objective of education is more education)¹⁰⁴

¹⁰² ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาขั้นพื้นฐาน, หน้า 63.

¹⁰³ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 83.

¹⁰⁴ J. Donald Butler, Four Philosophies and Their Practice in Education and Religion (New York: Harper & Row, 1957) p. 487.

5. มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนตามความถนัดความสนใจและความสามารถ
ของผู้เรียน
6. มุ่งให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการดำรงชีวิตเป็นหมู่คณะ รู้จัก
ปกครองตนเอง¹⁰⁵

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

ปรัชญาการศึกษานี้เน้นประสบการณ์ของผู้เรียน ไม่มีหลักสูตรที่
สมบูรณ์แบบ สำหรับครูและนักเรียนเพราะทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หลักสูตรควรเน้น
สภาพปัจจุบัน เกี่ยวพันกับชีวิตและความเป็นอยู่อย่างมีความสุขสมบูรณ์ในปัจจุบันและอนาคต
ส่งเสริมประสบการณ์ร่วมของนักเรียน และการฝึกปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการพัฒนาบุคลิกภาพ
พัฒนาการโดยรอบค่านของผู้เรียน

หลักสูตรในปรัชญานี้เป็นหลักสูตร Child - Centered Curriculum
หรือ Activity-Centered Curriculum เป็นหลักสูตรที่เน้นประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับ
สังคม และผู้เรียนได้มีส่วนโดยตรงในประสบการณ์นั้น¹⁰⁶ เนื้อหาของหลักสูตรจะต้องไม่
ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า หลักสูตรที่ดีต้องมุ่งไปที่การเรียนรู้ทุกชนิดที่จะช่วยผู้ใหญ่เรียนพัฒนา
ขึ้นไป หลักสูตรต้องยืดหยุ่นและมีการทดสอบเสมอ

หลักสูตรประกอบด้วยวิชา วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ วรรณคดี สังคม-
ศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ตามแนวคิดของปรัชญานี้ไม่มีวิชาใดที่จะสำคัญมากกว่ากัน ความ
สำคัญขึ้นอยู่กับสถานการณ์¹⁰⁷ นอกจากนั้นแทนที่การจัดหลักสูตรเป็นรายวิชา กลับจัดหลักสูตร

¹⁰⁵ กิติมา ปรีดีติติก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 78.

¹⁰⁶ ไพฑูรย์ สีนลาวัณ, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 83.

¹⁰⁷ Edward J. Power, Evolution of Educational Doctrine

(New York: Appleton - Century - Crofts, 1969), p. 363.

เป็น "หน่วยการงาน" (Units of work) ตามลักษณะโครงสร้างและวัตถุประสงค์ของสังคมในชีวิตจริง¹⁰⁸

โรงเรียน

โรงเรียนตามแนวความคิดปรัชญาการศึกษาที่มีบทบาทเป็นผู้นำความก้าวหน้าทางสังคม เป็นสถาบันที่ใกล้ชิดประชาชนและเป็นหลักของชีวิตทางสังคม¹⁰⁹

ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม เชื่อว่าการศึกษาไม่ใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิตในสังคม แต่การศึกษาคือชีวิตและสังคม ดังนั้นโรงเรียนคือแบบจำลองของสังคม แต่สังคมจริงมีความสลับซับซ้อนมาก โรงเรียนจึงจำลองเฉพาะแบบที่หนึ่งของชีวิตและประสบการณ์ในสังคม โรงเรียนจะต้องสร้างบรรยากาศให้เด็กมีการเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ และมุ่งสร้างสังคมให้ดีขึ้น นอกจากนั้นบรรยากาศในโรงเรียนต้องเป็นประชาธิปไตย ครูมีเสรีภาพที่จะคิดค้นวิธีสอนแบบใหม่มาใช้ในห้องเรียน นักเรียนก็มีเสรีภาพที่จะแสดงออก โรงเรียนต้องสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือระหว่างนักเรียนและครู การแข่งขันใช้ในการสร้างคุณค่าที่งาม¹¹⁰

ผู้สอน

ลัทธิปรัชญาพัฒนาการนิยมเน้นประสบการณ์ของผู้เรียน ดังนั้นครูจึงสูญเสียบทบาทผู้บงการ หรือผู้มีอำนาจแต่ผู้รับผิดชอบเป็นผู้นำของกิจกรรมกลุ่ม

บทบาทของผู้สอนตามลัทธิปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม พอจะสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. ครูมีหน้าที่จัดประสบการณ์ที่ดีและเหมาะสมให้แก่ผู้เรียน

¹⁰⁸ ภิญโญ สาทร, หลักการการศึกษา, หน้า 107.

¹⁰⁹ ประทุม อังกูรโรหิต, ปรัชญาปฏิบัตินิยมรากฐานปรัชญาการศึกษาของจอห์น คิวอี้, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 85.

¹¹⁰ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาศึกษามัยพื้นฐาน, หน้า 64 -

2. ครูเป็นผู้รอบรู้มีประสบการณ์อย่างกว้างขวางในวิชาที่ตนสอน
3. ครูต้องเป็นผู้มีบุคลิกดี มีความเห็นอกเห็นใจ ยอมรับในความแตกต่างของนักเรียน รู้จักคัดแปลงสภาพในโรงเรียนและห้องเรียนให้เหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของเด็กแต่ละคน¹¹¹
4. ครูมีหน้าที่เตรียมการให้คำปรึกษาและเป็นผู้สนับสนุนให้เด็กได้เรียนรู้เข้าใจและเห็นจริงด้วยตัวเอง¹¹²
5. ครูเป็นผู้ที่ค้นคว้าอยู่เสมอ เป็นผู้เสียสละ เพื่อผู้เรียนและสังคมอย่างแท้จริง
6. ครูเป็นผู้สร้างความสนใจในผู้เรียน โดยการใช้เทคนิควิธีสอนหลายรูปแบบและใช้ทัศนูปกรณ์ช่วยกระตุ้นความสนใจในสิ่งที่เรียน

ผู้เรียน

ปรัชญาอันถือว่าการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็เมื่อผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงหรือลงมือทำด้วยตนเอง (Learning by doing) ดังนั้นบทบาทของผู้เรียนตามลัทธินี้พอจะสรุปได้ดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
2. มีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหาและกิจกรรมที่ตนสนใจ
3. มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน (Participation) เพื่อให้การเรียนการสอนตรงตามความต้องการ เหมาะสมกับความถนัดและความสามารถของผู้เรียนมากขึ้น¹¹³
4. มีเสรีภาพในการแสดงออกในการเรียน¹¹⁴
5. จะต้องเรียนรู้ด้วยตนเองและมีประสบการณ์โดยตรงต่อสิ่งต่าง ๆ และลงมือกระทำด้วยตนเอง

¹¹¹ กิติมา ปรีคีติลล, ปรัชญาการศึกษาฉบับที่ 1, หน้า 78.

¹¹² ไพฑูรย์ สินลาวัฒน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 84.

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 84 - 85.

¹¹⁴ ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 65.

กระบวนการเรียนการสอน

ลัทธิปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยมถือว่าผู้เรียนคือผู้มีชีวิตเป็นของตนเอง อันสมบูรณ์และชอบเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังนั้นกระบวนการเรียนการสอนจึงต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบอยู่เสมอ และมีกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้เลือก¹¹⁵ การสอนเน้นประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียนมีบทบาทควยตนเองให้มากที่สุด การเรียนเน้นเรื่องการกระทำมากกว่ารู้ ในการสอนมุ่งส่งเสริมให้นักเรียนรวมกลุ่มทำกิจกรรม มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น จอห์น คุย ได้เสนอแนะวิธีการสอนว่าควรเป็นวิธีการสอนแบบแก้ปัญหาและแบบโครงการการเรียนรู้อาจเกิดขึ้นท่ามกลาง วิวัฒนาการ พัฒนาการ กิจกรรม และผู้เรียนแก้ปัญหาที่คุ้นเคยได้แต่เมื่อเขาเผชิญปัญหาใหม่ เขาก็สนใจในการแก้ปัญหา และใช้สติปัญญาในการค้นหาวิธีแก้ปัญหาที่เป็นไปได้และตัดสินใจแก้ปัญหา¹¹⁶

การให้ผู้เรียนทำต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ศักยภาพของเด็ก การแบ่งกลุ่มต้องระมัดระวังไม่ให้เด็กเรียนอ่อน เกิดปมค้อยหรือความอับอาย ทั้ให้ผู้เรียนทุกคนมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเน้นการฝึกให้กระทำบ่อย ๆ¹¹⁷

การศึกษาไม่ได้เกิดขึ้นในชั้นเรียน จากแบบฝึกหัด หรือเฉพาะที่ครูสอนเท่านั้น แต่เป็นการทดลอง การลงมือกระทำก่อให้เกิดประสบการณ์ของผู้เรียน และประสบการณ์ คือบ่อเกิดการเรียนรู้นั้นเอง

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

Reconstruction แปลตามรูปศัพท์หมายถึงการปฏิรูป การบูรณะหรือการสร้างขึ้นใหม่ ดังนั้นปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมจึงเน้นการปฏิรูปสังคมขึ้นมาใหม่ เพราะ

¹¹⁵ ภิญโญ สาร, หลักบริหารการศึกษา, หน้า 105.

¹¹⁶ AS. Thakur, The Philosophical Foundations of Education, p. 107.

¹¹⁷ ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษานอกโรงเรียน, หน้า 157.

ถือว่าสังคมปัจจุบันมีปัญหามากในสถานเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ศิลปวัฒนธรรม จึง
ต้องแก้ปัญหาและหาทางที่จะสร้างค่านิยมและแบบแผนของสังคมขึ้นมา¹¹⁸

ความเป็นมา

ประมาณปี ค.ศ. 1920 จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ได้เสนอแนะ
ให้เรียกชื่อการศึกษาลัทธิปฏิรูปนิยมในหนังสือของเขาชื่อ "Reconstruction in
Philosophy" แต่แนวความคิดในเรื่องการปฏิรูปสังคมนี้อย่างไม่แพร่หลาย จนกระทั่ง
ปี ค.ศ. 1930 ประเทศสหรัฐอเมริกาประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง
อย่างหนัก ทำให้เกิดเสียงเรียกร้องให้เลิกลัทธิระบบเก่า และเสริมสร้างระบบสังคมขึ้น
มาใหม่ นักการศึกษาในขณะนั้นต้องการให้การศึกษากลายเป็นต้นกำเนิดการปฏิรูปเศรษฐกิจ
สังคม และการเมือง นักการศึกษากลุ่มนี้มีชื่อเรียกว่า "นักคิดแนวหน้า" (Frontier
Thinkers)¹¹⁹ ผู้นำของกลุ่มนี้คือ จอร์จ เอส. เคานท์ส (George S. Counts)
และ ฮาร์โวลด์ ร็อก (Harold Rugg) ทั้ง 2 ท่าน ได้เขียนหนังสือเพื่อส่งเสริม
การสร้างสังคมใหม่ เช่น *The American Road to Culture Dare the Schools
Build a New Social Order* และ *Culture and Education in America*¹²⁰
กลุ่มนักคิดแนวหน้าต้องการให้โรงเรียนศึกษาปัญหาสังคมแล้วสอนให้ผู้เรียนรู้และตั้งใจ
ที่จะแก้ปัญหา ครูต้องกล้าแสดงความคิดเห็นเรื่องปัญหาสังคม และชักจูงให้ผู้เรียนคิดใน
ปัญหาสังคมเหล่านั้นด้วย¹²¹ ข้อเสนอของกลุ่มนักคิดแนวหน้านี้ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่
ควรจนกระทั่งปี 1950 ที่โธดอร์ บรามเมลต์ (Theodore Brameld) ได้เขียนหนังสือ

¹¹⁸ Theodore Brameld, Pattern of Educational Philosophy,
pp. 417-437.

¹¹⁹ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of
Education, p. 120.

¹²⁰ Ibid, p. 120.

¹²¹ George S. Counts, Dare the School Build a New Social
Order? (New York: John Day Co., 1972) pp. 7-8.

ขึ้นมาหลายเล่มเพื่อเสนอและเผยแพร่แนวคิดปรัชญาการศึกษาเพื่อปฏิรูปสังคม เช่น Pattern of Education Philosophy, Philosophies of Education in Cultural Perspective, Toward a Reconstructed Philosophy of Education และ Cultural Foundation of Education ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมจึงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในอเมริกาตั้งแต่นั้นมา จึงทำให้บราเมลด์ ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม

แนวความคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมีพื้นฐานมาจากแนวคิดปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) รวมเข้ากับแนวคิดของปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (Progressivism) ทำให้ปรัชญาการศึกษานี้เป็นการศึกษาเพื่อให้นักพบศักยภาพของสังคมยิ่งกว่าศักยภาพส่วนบุคคล การศึกษาจึงควรเน้นที่ "สัจจะการแห่งคนและสังคม" (Social Self Realization)¹²² หมายถึงการศึกษาที่ผู้เรียนไม่ได้มุ่งพัฒนาตนเองอย่างเดียว แต่ต้องเรียนเพื่อนำไปพัฒนาสังคมให้เป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง เน้นการศึกษาเพื่อสังคมนั่นเอง ดังนั้นปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมจึงได้ชื่อว่า "แนวทางแห่งการปฏิรูปเพื่อสร้างวัฒนธรรมขึ้นใหม่" (A Radical Change Toward a New Cultural Design)¹²³

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม มีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ ดังนี้¹²⁴

¹²² ศุภร ศรีแสน, ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: อภิชาติการพิมพ์, 2522), หน้า 106.

¹²³ Theodore Brameld, Philosophies of Education in Cultural Perspection, pp. 75-78.

¹²⁴ George F. Kneller, Introduction to the Philosophy of Education, pp. 121-125.

1. การศึกษาจะต้องเป็นวิธีการสำคัญเพื่อที่จะสร้างโครงการปฏิรูปสังคมที่เข้าใจได้อย่างถูกต้องชัดเจน
2. การศึกษาจะต้องสร้างโครงสร้างทางสังคมใหม่ขึ้นมาในปัจจุบันและโดยทันทีทันใด ซึ่งจะชว่นำให้คุณค่าเบื้องต้นทางวัฒนธรรมได้บรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการและในลักษณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่จะประสานกลมกลืนไปกับแรงผลักดันทางสังคมและเศรษฐกิจของโลกสมัยใหม่ด้วย
3. สังคมใหม่จะต้องเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการควบคุมสถาบันและทรัพยากรต่าง ๆ ของประเทศ
4. ครูจะต้องเป็นผู้ใช้ศิลปการเกลี้ยกล่อมจิตใจนักเรียนตามแบบอย่างประชาธิปไตย
5. วิธีการและจุดมุ่งหมายปลายทางของการศึกษาจะต้องได้รับการปรับปรุงใหม่ เพื่อให้ตอบสนองต่อวิกฤตการณ์ทางบ้านวัฒนธรรมที่เป็นอยู่ และจะต้องสอดคล้องกับการศึกษาคนพบใหม่ ๆ ทางค่านิยมวิทยาศาสตร์
6. นักเรียน สถานศึกษาและแนวการศึกษาจะได้รับการปฏิรูปให้ เป็นไปตามความต้องการของสังคม นักเรียนและประชาชนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบอย่างสำคัญในการวางแผนและปฏิบัติงานเพื่อความเจริญของสังคม

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายหลักของการศึกษาตามหลักปรัชญาการศึกษานี้ ก็คือการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมใหม่¹²⁵ ดังนั้นการศึกษาจะต้องช่วยแก้ไขปัญหาสังคมที่เป็นอยู่ สร้างระเบียบใหม่ของสังคมบนรากฐานของประชาธิปไตย และการศึกษาจะต้องให้ผูเรียนเห็นความสำคัญของสังคมควบคู่ไปกับตนเอง นอกจากนี้การศึกษาต้องเน้นชีวิตและวิธีแก้ปัญหาเพื่อเตรียมผูเรียนให้เผชิญกับปัญหาของสังคมในอนาคตต่อไป

¹²⁵ ภิญญู สาทร. หลักบริหารการศึกษา, หน้า 118.

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมุ่งให้ผู้นับพัฒนาความรู้ความสามารถมาช่วยแก้ปัญหาสังคมและสร้างสรรค์สังคมใหม่ ดังนั้นรายวิชาที่เรียนควรเป็นรายวิชาที่สัมพันธ์กับสภาพสังคมในอนาคต แล้วปรับการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการของสังคม¹²⁶

หลักสูตรในปรัชญาการศึกษานี้เป็นหลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum) และหลักสูตรแบบชบวนการสังคม และการดำรงชีวิต (Social Process and Life Function Curriculum)¹²⁷ หลักสูตรนี้เป็นเรื่องสังคมเป็นสำคัญ ในระดับประถมศึกษา เน้นการปฏิบัติการเรียนรู้สถานการณ์การดำรงชีวิต สิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ทั้งด้านการเรียนการสอน วิธีที่เรียน ได้แก่ เศรษฐศาสตร์ การเมือง ศิลป วิทยาศาสตร์ การศึกษาและมนุษย์สัมพันธ์ ในระดับมัธยมศึกษา เน้นความสำคัญในวิชาเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์และมนุษย์สัมพันธ์ในระดับที่สูงขึ้น ส่วนในระดับอุดมศึกษา เน้นการเรียนรู้จากงานจิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ การศึกษา มนุษย์สัมพันธ์ ปรัชญา และการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคม

โรงเรียน

โรงเรียนตามลัทธิปรัชญาการศึกษานี้ ยึดเอาอนาคตเป็นศูนย์กลาง (Future-Centered) เพื่อเป็นการปูพื้นฐานสำหรับโครงสร้างสังคมใหม่ โดยการให้การศึกษาบรมจิตใจและคุณลักษณะที่ต้องการในตัวผู้เรียนเพื่อให้พร้อมที่จะดำเนินชีวิตได้¹²⁸ โรงเรียนต้องมีบรรยากาศแห่งประชาธิปไตย เคารพในความคิดเห็นของผู้เรียน

¹²⁶ ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน, หน้า 160.

¹²⁷ Theodor Brameld, Patterns of Educational Philosophy, pp. 417-439.

¹²⁸ George F. Kneller, The Philosophy of Education, p.123.

ความเห็นของผู้เรียนส่วนใหญ่ได้รับการนำไปปฏิบัติ โรงเรียนจะต้องเป็นผู้สร้างสังคม ไม่ใช่เป็นผู้ถูกสังคมสร้างขึ้น¹²⁹ ดังนั้นโรงเรียนต้องมีบทบาทจริงจังต่อสังคม มีส่วนในการรับรู้ปัญหาสังคม รวมแก้ปัญหา และส่งเสริมสนับสนุน รวมทั้งสร้างสังคมใหม่ที่ถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรม นอกจากนี้โรงเรียนเป็นสถาบันที่แนวคิดใหม่ได้รับการท้าทาย และความคิดเก่าได้รับการทบทวน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นต้อง เหมาะสมกับสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม¹³⁰

ผู้สอน

ผู้สอนตามลัทธิปรัชญาจะต้องเป็นผู้มีทักษะรวบรวมสรุปและวิเคราะห์ปัญหา เป็นนักแก้ปัญหา มีความสนใจใฝ่รู้ในเรื่องสังคมและปัญหาสังคม ผู้สอนต้องทำให้ผู้เรียนเห็นความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาและสร้างสรรค์สังคมใหม่ตามแนวทางของประชาธิปไตย ดังนั้นลักษณะสำคัญของครูในลัทธิปรัชญานี้ ต้องมีความเป็นประชาธิปไตย ไม่ใช่ผู้รู้หรือผู้ชี้ทางเพียงคนเดียว แต่ควรให้ผู้เรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ

ผู้เรียน

ผู้เรียนตามความเชื่อปรัชญานี้ต้องเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของสังคมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว ผู้เรียนจะได้รับการปลูกฝังให้รู้จักคุณค่าของสังคม เรียนรู้วิชาการทำงานร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาสังคม ผู้เรียนจะได้รับการฝึกฝนให้รู้จักเทคนิคและวิชาการต่าง ๆ ที่จะทำความเข้าใจและแก้ปัญหาสังคม ในแนวทางแห่งประชาธิปไตย¹³¹ บทบาทของผู้เรียนตามลัทธินี้จะต้องเป็นนักคิด แก้ปัญหา เป็นผู้สร้างสังคมใหม่ แสดงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเสรี

¹²⁹ ศักดา ปรารักษ์ประทานพร, ปรัชญาการศึกษาฉบับพื้นฐาน, หน้า 124-127.

¹³⁰ ไพฑูรย์ สินลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 94.

¹³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 95.

กระบวนการเรียนการสอน

ไม่ส่งเสริมการเรียนแบบท่องจำ และการสอนแบบบรรยาย ครูและนักเรียนควรทำอะไรก็ได้เพื่อสนองความต้องการของตน การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สนใจปัญหาของสังคม เสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา บรรยายภาคีในการเรียนการสอนมีอิสระ ไม่ใช้การบังคับ การจัดทำรายงานสอนให้มีความยืดหยุ่น¹³² วิธีการสอนยี่งงานหรือกิจกรรมเป็นหลักมีครูเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนหาประสบการณ์ด้วยตนเอง เรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำและที่สำคัญ นักเรียนต้องรู้จักตนเอง (Finding the self) ใหรูว่าเป็นอะไร จะทำอะไรในอนาคตแล้วเตรียมตัวตามแนวทางนั้น ๆ¹³³ วิธีสอนใช้วิธีต่าง ๆ เช่น วิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) วิธีสอนแบบโครงการ (Project Method) วิธีสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving Method) และยังคงอาศัยวิธีการของประวัติศาสตร์ (Historical Method) และวิธีการปรัชญา (Philosophical Method) ประกอบกันเพื่อให้นักศึกษาปัญหาต่าง ๆ เป็นไปอย่างกว้างขวางรัดกุม ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด¹³⁴ กิจกรรมเน้นการค้นคว้าของผู้เรียนและการอภิปราย สิ่งที่ยูเรียนจะเรียนรู้ใคนั้นมีทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ชุมชนคือห้องทดลองอย่างดีที่สุดสำหรับผู้เรียนที่จะศึกษาปัญหาต่าง ๆ ของสังคม

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

คำว่า อัตถิภาวะมาจากศัพท์ มกษ คือคำว่าอัตถิ แปลว่าเป็นอยู่ รวมเข้ากับคำว่า ภาวะ แปลว่าสภาพ ซึ่งคำว่า อัตถิภาวะตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า existence ซึ่งแปลมาจากศัพท์ภาษาลาตินว่า existentia แปลว่า ความมีอยู่¹³⁵

¹³² ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษานอกโรงเรียน, หน้า 168.

¹³³ ภิญโญ สาทร, หลักบริหารการศึกษา, หน้า 120.

¹³⁴ ไพฑูรย์ สินลารัตน์, ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น, หน้า 92-93.

¹³⁵ กิรติ บุญเจือ, ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2522), หน้า 3.

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม เป็นปรัชญาที่มุ่งพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองของผู้เรียน ให้รู้จักใช้เสรีภาพในการเลือกและมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน

ความเป็นมา

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม เป็นปรัชญาการศึกษาที่มีต้นกำเนิดมาจากปรัชญาอัตถิภาวนิยม ซึ่งเป็นลัทธิที่เน้นเรื่องความมีอยู่ และให้ความสำคัญต่อเสรีภาพ การเลือกและการรับผิดชอบต่อการกระทำ สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนประกอบของความ เป็นปัจเจกบุคคล¹³⁶ นักปรัชญาคนแรกที่เสนอแนวคิดที่ว่า ปรัชญาเป็นเรื่องส่วนบุคคล ทุกคนจึงควรสร้างปรัชญาของตนเองจากประสบการณ์ส่วนตัวก็คือ เซอเรน คีร์เคกอร์ด (Soren Kurkegard) นักปรัชญาชาวเดนมาร์ก ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดา ของขบวนการอัตถิภาวนิยม¹³⁷ เขาได้เขียนหนังสือเพื่อถ่ายทอดแนวคิดของเขาเกี่ยวกับ เสรีภาพของมนุษย์ การตัดสินใจเลือกการกระทำและการดำเนินชีวิตของตน แต่ ในระยะที่เขามีชีวิตอยู่ งานเขียนของเขายังไม่แพร่หลาย ต่อมามีผู้แปลงานเขียนของ เขาเป็นภาษาเยอรมันและอังกฤษ จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จีน พอล ซาร์ตร์ (Jean Paul Sartre) นักเขียนชาวฝรั่งเศส ได้เขียนนวนิยายเรื่องสั้น บทละคร และปรัชญา เพื่อเผยแพร่ลัทธิอัตถิภาวนิยม จนกระทั่งเป็นที่รู้จักและมีอิทธิพลต่อจิตใจคน รุ่นใหม่อย่างกว้างขวางไปทั่วโลก¹³⁸ ต่อมามีผู้พยายามนำความคิดอัตถิภาวนิยมมาประ ยุคต์ใช้กับการศึกษา เนื่องจากมีความรู้สึกว่าคุณมนุษย์สูญเสียความเป็นตัวของตัวเองไปใน ระบบสังคมปัจจุบัน การศึกษาที่มีอยู่เป็นส่วนหนึ่งในการทำลายความเป็นมนุษย์ด้วย เพราะสอนให้อยู่ในกรอบของสังคมที่จำกัดเสรีภาพ ในปี ค.ศ. 1921 เอ.เอส. นิลล์ (A.S. Neill) ได้จัดการศึกษาตามแนวคิดของปรัชญานี้ โดยทดลองปฏิบัติใน โรงเรียนสาธิต และโรงเรียน Summerhill ในประเทศอังกฤษ และปัจจุบัน

¹³⁶ ศักดา ปรากฏประธานพร, ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน, หน้า 135.

¹³⁷ กิรติ บุญเจือ, ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม, หน้า 14.

¹³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

โรงเรียนนี้ยังคงมีอยู่ ในช่วงปี ค.ศ. 1950 - 1965 แวน คลีฟ มอริส (Van Cleve Morris) และ จอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller) นักปรัชญาการศึกษาชาวอเมริกัน ได้พยายามรวบรวมและเสนอผลงานสร้างเป็นปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมให้สมบูรณ์ขึ้น

แนวความคิดพื้นฐาน

ปรัชญาสาขานี้สนใจเกี่ยวกับโลกแห่งการดำรงอยู่ได้ (A World of Existing) ที่เน้นถึงชีวิตและประสบการณ์ของเอกัตบุคคลเป็นสำคัญ ปรัชญา
นี้เน้นความสำคัญของมนุษย์ สอนให้มนุษย์ยึดตัวเองเป็นหลัก (Human Subjectivity)
มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า จึงเป็นหน้าที่ของแต่ละคนที่จะเลือกสร้างลักษณะ
ของตัวเอง ตามทางที่ตัวเองอยากเป็น นั่นคือมนุษย์ต้องมีเสรีภาพที่จะเลือกแนวทาง
ที่ตนต้องการ¹³⁹ อันนั้นนักการศึกษาได้เปรียบเทียบปรัชญาอัตถิภาวนิยมว่าเป็น "แนว
ทางที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากรอบแห่งวัฒนธรรมของสังคม"¹⁴⁰

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมมีหลักการสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาพอสรุป
ไว้ดังนี้¹⁴¹

1. มนุษย์มีศักยภาพในทางที่จะเป็นตัวของตัวเอง มนุษย์แต่ละคน
สามารถที่จะเลือกการกระทำของตนเอง เป็นผู้กำหนดแนวทางชีวิตและโชคชะตาของ
ตนเอง ตลอดจนรับผิดชอบในการกระทำอันมีผลต่อตนเองและสังคม

¹³⁹ ทองปลิว รมจีน, ปรัชญาการศึกษาจากระบบโรงเรียน, หน้า 177.

¹⁴⁰

Theodor Brameld, Philosophies of Education in cultural Perspective, p. 231.

¹⁴¹

James A. Johnson, "Philosophical Base of Education" in Introduction to the Foundations of American Education (Boston: Allyn and Bacon, 1969), pp. 335-343

2. บทบาทและหน้าที่ของโรงเรียนคือสร้างคนให้เป็นตัวของตัวเอง สนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนมีพัฒนาการในด้านความเป็นตัวเองให้มากที่สุด โดยให้ผู้เรียนเลือกและตัดสินใจอย่างอิสระ และความโน้มเอียงในทางเลือกใดก็ได้ตัดสินใจโดยอาศัยเหตุผลอย่างใคร่ครวญแล้ว
3. โรงเรียนควรเน้นเรื่องศีลธรรมและจริยธรรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความสามารถเลือกแนวทางจริยธรรมของตนเอง
4. ผู้ใหญ่เรียนรู้จักตนเอง สนใจตนเอง เลือกทางเลือกของตนเอง และมีความรับผิดชอบในการตัดสินใจนั้นยอมเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับผู้เรียนและบุคคลอื่นด้วย
5. การศึกษาจะต้องสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้มีวินัยในตัวเอง จุดมุ่งหมายของการศึกษาคือการสร้างให้คนรู้จักยอมรับและมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ตนเลือกและสิ่งที่กระทำ
6. เนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับจริยธรรม จะต้องไม่แตกต่างไปจากสิ่งที่ผู้เรียนได้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในห้องเรียนหรือในชีวิตประจำวัน

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษา

ไว้ดังนี้

1. มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง เข้าใจโลกและความสำคัญของการมีอยู่ การศึกษาจะต้องช่วยให้เผชิญปัญหาต่าง ๆ ใค้อย่างฉลาด¹⁴²
2. มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนแต่ละคนได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ความสามารถของตัวเองอย่างเต็มที่¹⁴³
3. มุ่งให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือกตัดสินใจในแนวทางที่ตนปรารถนา และต้องมีความรับผิดชอบต่อผลของการเลือกตัดสินใจของตนเอง¹⁴⁴

¹⁴² ศักดา ปรากฏประทานพร, ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน, หน้า 143.

¹⁴³ กิติมา ปรีดีคิลก, ปรัชญาการศึกษาเล่ม 1, หน้า 66.

¹⁴⁴ ทองปลิว ชมชื่น, ปรัชญาการศึกษาในระบบโรงเรียน, หน้า 177.

4. มุ่งใหญ่เรียนมีวินัยในตัวเอง (Self Discipline)

องค์ประกอบทางการศึกษา

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเชื่อว่า หลักสูตรที่แท้จริงจะต้องไม่เสนอวิชาเรียนให้กับผู้เรียน แต่ต้องมีวิชาต่าง ๆ ใหญ่เรียนได้เลือกเรียน วิชาเรียนนั้นเป็นเพียงเครื่องมือใหญ่เรียนให้พัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง ดังนั้นหลักสูตรที่ดีต้องไม่ตายตัวหรือถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจ และไม่จำเป็นต้องมีวิชาบังคับ¹⁴⁵

เนื้อหาของหลักสูตรจะเน้นสาขามนุษยศาสตร์ (Humanities) ได้แก่ วิชาศิลปะ ปรัชญา วรรณคดี การเรียน การละคร แต่ไม่ถือว่าวิชาใดสำคัญเป็นพิเศษ ขึ้นอยู่กับผู้เรียนจะเห็นว่าวิชาใดช่วยให้รู้จักตนเอง เข้าใจโลกได้มาก และให้ความพอใจได้มากที่สุดถือว่าวิชานั้นเหมาะสมกับตนเอง

โรงเรียน

หน้าที่ของโรงเรียนคือการสร้างคนให้เป็นตัวของตัวเองส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเลือกและมีโอกาสเลือกโดยอิสระ (Free choice)¹⁴⁶ โรงเรียนต้องสร้างบรรยากาศแห่งเสรีภาพ ทั้งในและนอกห้องเรียน และจัดสิ่งแวดล้อมใหญ่เรียนพอใจที่จะเรียนมากกว่าเป็นการบังคับให้เรียน โรงเรียนในลัทธินี้ไม่มีบทบาทโดยตรงต่อสังคม แต่มีบทบาทในการสร้างคนที่มีวินัยในตนเองอย่างแท้จริงให้แก่สังคม

ผู้สอน

จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาคือใหญ่เรียนเข้าใจตัวเองอย่างเต็มที่ ดังนั้นการศึกษาฝ่ายปรัชญาการศึกษาเชื่อว่า บทบาทของผู้สอน ต้องเป็นผู้กระตุ้นให้

¹⁴⁵ James A. Johnson, "Philosophical Bases of Education," in Introduction of the Foundation of American Education, pp. 335-343.

¹⁴⁶ Ibid, pp. 335-343.

ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ คอยอำนวยความสะดวก ไม่ใช่ผู้สอน ผู้ให้ความรู้หรือผู้แนะแนว
ครูของกระตุ้นให้ผู้เรียน รู้จักตนเอง ให้สามารถนำเอาความถนัดและความสามารถ
ของตนเองออกมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด ครูต้องรู้จริงในวิชาที่ตนสอน ต้องซื่อสัตย์
และจริงใจต่อผู้เรียน ลักษณะสำคัญของผู้สอนตามปรัชญาการศึกษาที่ตนต้องเป็นผู้เคารพ
ในสิทธิและเสรีภาพของผู้เรียน

ผู้เรียน

ผู้เรียนตามลัทธิปรัชญาที่ เป็นผู้ที่สำคัญที่สุดในกระบวนการศึกษา คือ
ผู้เรียนเป็นผู้มีเสรีภาพอย่างแท้จริงในอันที่จะเลือกแนวทางในการพัฒนาตนเอง เลือก
สิ่งที่จะเรียนตลอดจนแนวทางประพฤติปฏิบัติและจริยธรรมของตนเอง ลัทธินี้ถือว่าสิ่ง
ที่ดีที่สุดสำหรับตนเองนั้นต้อง เป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับบุคคลอื่นด้วย สิ่งที่คุณเลือกนั้นยอม
หมายถึงเลือกสำหรับผู้อื่นด้วย¹⁴⁷ ดังนั้นแนวทางจริยธรรมและการประพฤติ จึงเป็น
เรื่องส่วนบุคคลที่จะเลือกใช้ชีวิต แต่จำเป็นต้องมีวินัยในตนเองและรับผิดชอบต่อการ
กระทำและผลที่จะเกิดขึ้น¹⁴⁸ จุดมุ่งหมายของการไปโรงเรียนเพื่อค้นหาตนเอง และ
จุดมุ่งหมายในชีวิต¹⁴⁹ จึงกล่าวได้ว่าหน้าที่โดยตรงของผู้เรียนคือ หน้าที่ในการรู้จัก
และเข้าใจตนเอง

กระบวนการเรียนการสอน

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ถือว่า ความต้องการในปัจจุบันของผู้เรียนต้องมา
ก่อนความต้องการในอนาคต¹⁵⁰ ในด้านการเรียนการสอนจึงยึดเอาผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง

147

Jean Paul Sartre, Existentialism, Trans. Bernard Frechtman
(New York: Philosophical Library, 1947), p. 22.

148

Edward J. Power, Philosophy of Education, p. 145.

149

Van Cleve Morris, Philosophy and The American School,

150

Oliver S.I. Kenberry, American Education: Foundation:
An Introduction, (Columbus, Ohio: Bell And Howell Company, 1974),
p. 220.

กลางของการเรียน การเรียนการสอนจะไม่กำหนดไว้ตายตัว เพราะผู้เรียนมีเสรีภาพ
 ของตัวเองมากที่สุด วิธีสอนที่นิยมคือ การสอนเป็นรายบุคคล การสอนแบบโครงการ
 และการสอนแบบโสเครติส (Socratic Method of Teaching)¹⁵¹ แต่ไม่ว่า
 จะใช้วิธีสอนแบบใดการเรียนการสอนต้องเริ่มตนจากตัวผู้เรียนก่อน เพราะปรัชญาการ
 ศึกษาเชื่อว่า "ผู้เรียนเรียนจากภายในไปสู่ภายนอก"¹⁵² โดยผู้เรียนได้รับการส่งเสริม
 เสริมให้เข้าใจในวิชาที่เรียนจนเกิดการรับรู้ขึ้นในจิตใจ และบอกได้ว่าตนมีความรู้สึก
 อยากรู้อะไรต่อสิ่งที่เรียน การเรียนรู้จากภายในจะช่วยให้ผู้เรียนแสดงออกต่อสิ่งภายนอก
 ได้ การเรียนการสอนใช้วิธีเสนอแนะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูกับผู้เรียน
 ผู้เรียนอาจไม่รับข้อเสนอแนะของครูก็ได้ ผลสำเร็จของการเรียนการสอนขึ้นอยู่กับผู้
 เรียนมีความเข้าใจตนเอง, ชีวิตและโลกมากเพียงใด

พุทธปรัชญาการศึกษา (Buddhism)

คำว่า พุทธปรัชญา แปลว่า ปัญญาหรือความรู้อันแจ่มแจ้งของผู้รู้ ความรู้อันแจ่มแจ้งในที่นี้
 คือความรู้อันแจ่มแจ้งในความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ความรู้อัน
 แจ่มแจ้งนี้เกิดจากการฝึกฝน เลาเรียน จำแนก และคิดค้นควหาเหตุผลตามที่เป็นจริง จน
 กระทั่งได้พบกับความเป็นจริง หรือสัจจธรรมด้วยตนเอง¹⁵³

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ถือเอาตัวบุคคลเองเป็นจุดศูนย์กลาง จะต้องเป็นการ
 เรียนรู้ด้วยตัวเอง จึงจะเป็นการศึกษาที่ถูกต้องอย่างแท้จริง¹⁵⁴

¹⁵¹ G. Max Wingo, Philosophies of Education : An Introduction
 (Lexington, Mass: D.C. Heath and Co., 1974), pp. 336-337.

¹⁵² Van Cleve Merris, Philosophy and The American School,
 p. 392.

¹⁵³ จิตรกร ตั้งเกษมสุข, พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย, หน้า 76.

¹⁵⁴ สัจวร พรหมเสน, "ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์" ใน ศึกษา
 ศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ภาคที่ 1 ปรัชญาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
 กราฟิการ์ต, 2526), หน้า 20 - 21.

ความเป็นมา

พุทธปรัชญาการศึกษาที่มีกำเนิดมาจากพุทธปรัชญา ของพระพุทธรเจ้า พุทธปรัชญานั้น เป็นปรัชญาเกี่ยวกับมนุษย์หรือชีวิตมนุษย์ หลักการต่าง ๆ ของพุทธธรรม อยู่ในวิสัยที่จะรู้ตาม ปฏิบัติตามและบรรลุได้ พุทธปรัชญาเริ่มต้นด้วยตัวมนุษย์ในปัจจุบันนี้ พุทธปรัชญาพิจารณาธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ และชี้ให้เห็นว่ามนุษย์จะคิดและปฏิบัติ ใ้ถูกต้อง ก็ต่อเมื่อเขารู้จักตนเองทั้งกายและจิตตามความเป็นจริง ชีวิตที่มีปัญหา ก็แก้ไขได้ด้วยความรู้อันถูกต้องนั่นเอง ลัทธิปรัชญานี้ถือว่าการตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า คือบ่อเกิดของพุทธปรัชญา¹⁵⁵

ความคิดที่จะนำพุทธปรัชญามาดัดแปลงเป็นปรัชญาการศึกษาไทย ได้เริ่ม ชีบในปี พ.ศ. 2510 เมื่อศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้เขียน "พุทธศาสนากับ การศึกษาแผนใหม่"¹⁵⁶ ขึ้น ข้อคิดเห็นจากหนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาแผนใหม่ โกล่เคียงกับพุทธศาสนา มาก อาจกล่าวได้ว่าศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เป็น บุคคลที่บุกเบิกเรื่องการนำพุทธปรัชญามาเป็นปรัชญาการศึกษาของไทยเป็นคนแรก โดย ในปี พ.ศ. 2512 ท่านได้เสนอในที่ประชุมทางวิชาการของกรมสามัญศึกษาครั้งที่ 3 ให้ นักศึกษานำเอาพุทธปรัชญามาช่วยกันทำให้เป็นปรัชญาการศึกษา ซึ่งความคิดเห็นนี้ ได้รับการสนับสนุนและวิพากษ์วิจารณ์อย่างไม่เห็นด้วย จากนักการศึกษาต่าง ๆ บทความ และข้อเขียนของ ดร.สาโรช บัวศรี ในระยะต่อมา เป็นการเสนอแนวคิดสนับสนุน ให้ชัดเจนและอธิบายมากขึ้น จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2524 คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่ง ชาติ ได้แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อดำเนินงานโครงการศึกษาเพื่อเสนอหลัก

¹⁵⁵ วิจิตร เกิดวิสิษฐ์, "ปรัชญาการศึกษาของพระพุทธรศาสนาฝ่ายเถรวาท" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหา วิทยาลัย, 2520), หน้า 37.

¹⁵⁶ สาโรช บัวศรี, พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่ พิมพ์ครั้งที่ 3 (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา 2513), หน้า 4 - 40

วิชาการตามแนวพุทธศาสตร์ โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไล เป็นประธาน
 อำนวยการ และมีศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เป็นประธานอนุกรรมการฝ่าย
 ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ซึ่งได้พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2526 ปัจจุบันปรัชญา
 การศึกษาลัทธินี้เป็นที่กล่าวขวัญถึง และได้รับความสนใจเป็นอย่างมากในประเทศไทย
 นักการศึกษาที่มีความสนใจในลัทธิปรัชญานี้ ได้แก่ จิตรกร ตั้งเกษมสุข สุน อมร
 วิวัฒน์ แสง จันทร์งาม สังวร พรหมเสน พระพุทธทาสภิกขุ พระราชวรมุนี
 ฯลฯ ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษาไว้เผยแพร่มากขึ้น

แนวความคิดพื้นฐาน

ปรัชญาลัทธินี้มีความเชื่อว่าความจริงสูงสุดเป็นผลที่เกิดจากการหยั่ง
 เห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงตามหลักปัจจุสมุปบาท ที่แสดงว่าความจริงหรือสัจ
 จธรรมคือ กฎแห่งเหตุผลที่มีอยู่ในธรรมชาติ ปฏิจุสมุปบาท หมายถึง สภาพที่อาศัยกัน
 และกันแล้วเกิดขึ้นเพราะตามหลักพุทธศาสนา ผลย่อมเกิดขึ้นจากเหตุไม่มีอะไรเกิด
 ขึ้นลอย ๆ โดยปราศจากเหตุปัจจัย มันจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยมาทำให้เกิดขึ้น
 เท่านั้น

หลักการสำคัญ

หลักการสำคัญทางการศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาประกอบด้วย
 หลักการ 3 ประการ คือ¹⁵⁷

1. ปริยัติ คือการศึกษาเล่าเรียนได้แก่ภาคทฤษฎี เป็นความรู้ที่เกิด
 จากการฟัง การอ่าน ที่ความหมาย ในการสอนนั้นต้องให้ความรู้เป็นพื้นฐานเพื่อให้
 การปฏิบัติเป็นไปโดยถูกต้อง
2. ปฏิบัติคือ การปฏิบัติตามที่ศึกษาเล่าเรียน การลงมือปฏิบัติตาม
 ที่ได้ศึกษามาแล้ว ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด
3. ปฏิเวธ คือการเข้าถึงผลการปฏิบัตินั้น ๆ เป็นการทำความเข้าใจ
 และทวิเคราะห์ถึงผลของความรู้และการปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติได้ถูกต้องต้องได้รับผลดี
 แน่นนอน

¹⁵⁷ ประสาร ทองภักดี, ระบบการศึกษาของพระพุทธเจ้า (กรุงเทพ
 มหานคร: คำรงการพิมพ์, 2520), หน้า 7 - 9.

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดของปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ คือการบรรลุสภาวะที่ปราศจากทุกข์ หรือการพ้นทุกข์นั่นเอง¹⁵⁸ นอกจากนี้การศึกษาเป็นการแสวงหาจุดมุ่งหมายให้กับชีวิต ดังที่พระราชวรมุนี ได้เขียนไว้ว่า

ปัญหาเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของชีวิตนั้น มิใช่การแสวงหาคำตอบว่า คือแต่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความควร แทนที่จะตั้งคำถามว่ามีชีวิตเกิดเพื่ออะไร ซึ่งไม่มีทางตอบได้ และไม่มีสภาวะที่เป็นคำตอบ ควรจะตั้งคำถามใหม่ว่าชีวิตควรอยู่เพื่ออะไรและอย่างไร ซึ่งการศึกษาจะช่วยตอบปัญหาข้อนี้¹⁵⁹

ท่านพุทธทาส กล่าวไว้ว่า "การศึกษานี้เพื่อมนุษย์จะมีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ โดยการทำลายเสียซึ่งสัญชาติญาณอย่างสัตว์ และมีการประพฤติกระทำอย่างมนุษย์ที่มีใจสูง โดยสมบูรณ์"¹⁶⁰

ดังนั้นจุดมุ่งหมายการศึกษาจึงแบ่งเป็น 3 ประการ ดังนี้ สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้คือบรมธรรม การทำลายเสียซึ่งสัญชาติญาณอย่างสัตว์ก็คือการทำลายความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบรรลุบรมธรรม และการที่จะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีจิตใจสูงโดยสมบูรณ์ก็ต้องเป็นผู้มีจิตใจสว่าง สงบ มั่นคง และดวงไวต่อการทำงาน

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาตามลัทธินี้ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีคุณธรรม แก้ปัญหาชีวิต หิงตนเองได้ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข รู้จักการวิเคราะห์ แก้ไข ปรับปรุง และฝึกฝนตนเอง

¹⁵⁸ จิตรกร ตั้งเกษมสุข, พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาของไทย, หน้า 91.

¹⁵⁹ พระราชวรมุนี, ปรัชญาการศึกษาไทย, หน้า 11.

¹⁶⁰ พุทธทาสภิกขุ, บรมธรรมภาคต้น (กรุงเทพมหานคร:ธรรมทานมูลนิธิ, 2518), หน้า 121.

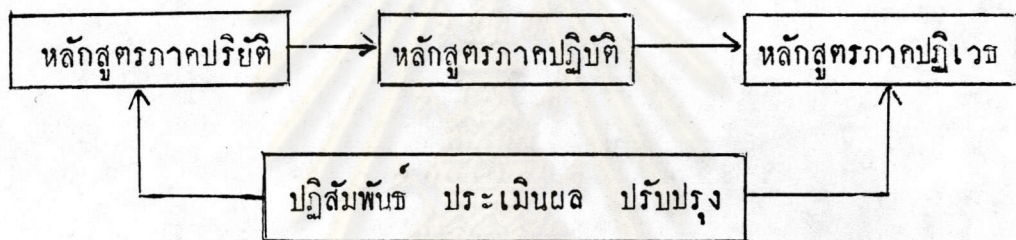

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรตามแนวปรัชญาการศึกษา จัดตามความเชื่อเบื้องต้นที่ว่า การศึกษามุ่งผลิตคนที่มีความประเสริฐทั้งทางโลกและทางธรรม โดยใช้สติปัญญาในการแสวงหาสัจธรรม ตลอดจนวิธีแก้ปัญหาเพื่อให้ความคมสิ่งแวดล้อมภายนอก และภายในจิตใจได้ ดังนั้นเนื้อหาวิชาควรประกอบด้วยวิชาที่วัดความสามารถ ทักษะและทักษะสำหรับไปพัฒนาวัฒนธรรม หรือเนื้อหาที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ และวิชาที่จำเป็นต่อการพัฒนาจิตใจ¹⁶¹

หลักสูตรตามแนวปรัชญาการศึกษามีสามภาค ดังนี้¹⁶²

ภาคปริยัติ คือ ภาคทฤษฎี และเหตุปัจจัยของหลักสูตรทั้งหมด

ภาคปฏิบัติ คือ ภาคลงมือประพฤติกิปฏิบัติ เน้นการเรียนการสอนด้วยการปฏิบัติจริง

ภาคปฏิเวธ คือ ภาคที่เป็นผลลัพธ์ ซึ่งบรรลุเป้าหมายของหลักสูตรในระดับต่าง ๆ ซึ่งรวมการประเมินผลด้วย

¹⁶¹ วิจารณ์ วิเชียรโชติ และนวลเพ็ญ วิเชียรโชติ, "หลักสูตรเพื่อพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมตามแนวพุทธศาสตร์" ใน ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ภาค 8 การพัฒนาหลักสูตร (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์กรรพการศ, 2526), หน้า 51.

¹⁶² วิจารณ์ วิเชียรโชติ "ปรัชญาการศึกษาระบบอารยนิยมตามแนวพุทธศาสตร์" ใน ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ภาคที่ 1 ปรัชญาการศึกษา, หน้า 35

ดังนั้นหลักสูตรตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษา ต้องส่งเสริมความรู้ด้าน วิชาการที่เหมาะสมกับชีวิต ที่เน้นความรู้และจริยธรรม ที่ปรับปรุงให้เหมาะสมและ สอดคล้องกับสภาพชีวิตในปัจจุบัน และการท่ามาหาเลี้ยงชีพ กลุ่มวิชาที่ควรสนับสนุน ได้แก่ ศิลปะ จริยศึกษา พลศึกษา เป็นต้น

โรงเรียน

โรงเรียนเป็นสถานที่ที่พัฒนาความเจริญทางร่างกายและจิตใจ และ สร้างแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียน โรงเรียนมีหน้าที่ผลิตผู้เรียนที่ประกอบตนเองก็ สามารถ ช่วยเหลือผู้อื่นได้ และทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ดังนั้น โรงเรียนตามแนวทศ ปรัชญาการศึกษาที่ดีนี้ ควรจัดสภาพสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในการเรียน มีลักษณะ ดังนี้¹⁶³

1. มีความสงบ ไม่ใช่หมกมุ่นบังคับห้ามนักเรียนพูด แต่เน้นที่การสำรวม กายวาจาใจ ฝึกหัดให้รู้ตัวเสมอว่าตนกำลังทำอะไร คิดอะไร การสนทนาซักถาม ปรึกษา หรืออย่างสำรวมตน
2. จัดห้องเรียนให้ไกลอิทธิพลธรรมชาติ สามารถนำธรรมชาติเข้าสู่ชั้น เรียน และนำนักเรียนไปสู่สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งให้เห็นความจำเป็นที่จะสงวน รักษาความเป็นธรรมชาติไว้ ในด้านความสวยงาม และเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต
3. ความแปลกใหม่ เปลี่ยนแปลงไม่จำเจ เช่นการจัดห้องเรียนตาม ลักษณะวิชาที่เรียน เปลี่ยนกลุ่มนักเรียน เปลี่ยนรูปแบบการจัดที่นั่งเรียน ช่วยให้ผู้เรียน เกิดความสนใจ ไม่เบื่อหน่าย
4. สะอาดมีระเบียบและเรียบง่าย เป็นการฝึกลักษณะนิสัยให้แก่ผู้ เรียน โรงเรียนไม่จำเป็นต้องหรูหรา ราคาแพง ครุภัณฑ์อาจจะราคาถูกแต่เป็นห้อง เรียนที่ดี สะอาด เรียบร้อยอยู่เสมอ

163

สมุน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ที่รมสาร, 2528), หน้า 80.

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้ถือว่า ผู้สอนเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับ ผู้เรียน ผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดศิลปวิทยาหรือความรู้ให้แก่ผู้เรียน ผู้สอนยังต้องเป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียนอีกด้วย ดังเช่น พระราชวรมุนี กล่าวไว้ว่า "กัลยาณมิตร หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอน ชี้แจง ชักจูง ช่วยเหลือ เป็นแบบอย่าง บอกช่องทางให้ดำเนินไปในทางแห่งการฝึกอบรมอย่างถูกต้อง" ¹⁶⁴

ผู้สอนที่ดีตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษาควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ ¹⁶⁵

1. มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิตใจ การสอนนั้นมุ่งให้ผู้เรียนพ้นจากความทุกข์ ไม่หวังผลสิ่งใดตอบแทน ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทนจากผู้เรียน
2. ไม่ถือตัวไม่หยิ่งยโส ไม่ถือยศถือศักดิ์
3. มีความอดทน ใจเย็น
4. มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า ไม่เข้าข้างผู้เรียนบางคน หรือชอบผู้เรียนบางคน
5. มีความรอบคอบพิจารณาถี่ถ้วน ไม่ตัดสินใจอย่างหุนหันพลันแล่น
6. มีความประพฤติดี เคารพบูชา เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งความประพฤติ ครูจะต้องเป็นผู้แนะ และผู้นำ จะต้องปฏิบัติในสิ่งที่ตนสอน
7. รู้จักระดับสติปัญญาของผู้เรียน และปรับปรุงวิธีการสอนของตนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้สอนตามแนวคิดพุทธปรัชญาการศึกษาจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี สอนดี มีคุณธรรม บุคลิกภาพดี เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน จะต้องเป็นผู้มีความสามารถในการแนะนำ และเลือกวิธีการสอนให้เหมาะสมกับสติปัญญาของผู้เรียน เป็นผู้ดำเนินการค้นคว้าหาความรู้ การพัฒนาจิตใจ ตลอดจนดูแลความดีชั่วของศิษย์ด้วยความปรารถนาดี

¹⁶⁴ พระราชวรมุนี, พุทธธรรม (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 154

¹⁶⁵ แสง จันทร์งาม, วิธีสอนของพระพุทธเจ้า, หน้า 24 - 30.

ผู้เรียน

บทบาทของผู้เรียนตามแนวคิดของลัทธิตฤษฎีปรัชญาการศึกษา¹⁶⁶ ต้องเป็น
ตัวของตัวเอง ในการที่จะเชื่อในความรู้ทั้งหมดที่ผู้รู้ทั้งหลายเผยแพร่ไว้ นั่นคือจะต้อง
เป็นผู้มีความละเอียดลึกซึ้งในการศึกษาค้นคว้าต่าง ๆ อย่างถึงแก่น เป็นผู้ที่มีวิสัย
แห่งการเป็นนักวิจัยต้องเป็นผู้ที่ยืนเคียงข้างคำสั่งสอน คำแนะนำ เป็นคนใจกว้างยอม
รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รู้จักใช้วิจารณญาณ พิจารณาเสียก่อนจนเห็นตรงแท้ด้วย
ตนเองแล้วจึงจะยอมเชื่อถือ ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้ที่พร้อมด้วย คีล สมาธิ ปัญญา และ
เป็นผู้ที่พร้อมจะทำประโยชน์เพื่อสังคม โดยปราศจากความเห็นแก่ตัว เป็นคนที่ถึงพร้อม
ด้วยประโยชน์ส่วนตนและประโยชน์ผู้อื่น¹⁶⁶

อาจจะสรุปได้ว่าผู้เรียนตามลัทธิตฤษฎีปรัชญาการศึกษา¹⁶⁶ จะต้องเป็นผู้มี
ความขยันหมั่นเพียร ใฝ่ใจเรียน มีระเบียบ มีคุณธรรม รู้จักแสวงหาเหตุผล รู้จักใช้
วิจารณญาณในการพิจารณาแก้ปัญหาชีวิต อย่างมีเหตุผลและคุณธรรม สามารถดำรงชีวิต
อย่างเป็นสุข

กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดปรัชญาการศึกษา¹⁶⁶ เน้นการ
พัฒนาสติและปัญญาให้ผู้เรียนมีความคิดในเชิงวิเคราะห์ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และ
มีวิจารณญาณในการคิด พิจารณาเพื่อนำไปครอบคลุมสิ่งแวดล้อมภายนอกในรูปของการ
ประยุกต์ และควบคุมสิ่งแวดล้อมภายในหรือจิตใจในรูปของศาสนธรรม¹⁶⁷

¹⁶⁶ จิตรกร ตั้งเกษมสุข, พุทธปรัชญากับปรัชญาการศึกษาไทย, หน้า 129-
133.

¹⁶⁷ วิรุทธ วิเชียรโชติ และนวลเพ็ญ วิเชียรโชติ "หลักสูตรเพื่อพัฒนา
สังคมและวัฒนธรรมตามแนวพุทธศาสตร์" ใน ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ภาคที่ 8
การพัฒนาหลักสูตร, หน้า 51.

การเรียนการสอนจึงควรจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ ที่เหมาะสม ให้กับผู้เรียนและใช้วิธีการสอนโดยสร้างศรัทธาที่จะเรียนรู้ และให้ได้อีกฝนวิธีการ คิดอย่างแยกคาง นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง¹⁶⁸ ตามความเชื่อของปรัชญา การศึกษาลัทธินี้ ถือว่าวิธีสอนแบบนั้นต้องใช้วิธีการแห่งปัญญา หรือแนวทางแห่งปัญญา ชรรมนั้นเอง¹⁶⁹

อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการเรียนการสอนตามลัทธิปรัชยานี้ ผู้สอนเป็นผู้สร้างศรัทธาให้ผู้เรียน เกิดความเชื่อมั่นในความรู้ที่จะศึกษา การเรียนรู้เป็นผลมาจากการคิดแก้ไขปัญห โดยพิจารณาเหตุและผล การเรียนการสอนจึงเน้นกิจกรรมการใช้ปัญญา ชรรมในการคิดพิจารณา และปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁶⁸ สุมณ อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนีโสมนสิการ, หน้า 84.

¹⁶⁹ สาโรช บัวศรี, "แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาไทยทางพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาท" ใน แนวคิดเรื่องปรัชญาการศึกษาไทย เล่ม 1 อัมพร พงษา เรียบเรียง (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521), หน้า 12.

ตอนที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษาได้รับความสนใจและมีการศึกษากันอย่างกว้างขวาง ในวงการการศึกษาไทยเริ่มมีผู้ให้ความสนใจและศึกษากันมาก งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษามีดังต่อไปนี้

งานวิจัยในต่างประเทศ

ทีโมที เควิด มิลเลอร์ (Timothy David Miller) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความเข้าใจปรัชญาการศึกษาที่วิทยาลัยเอล คามิโน มีจุดประสงค์เพื่อเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาของคณาบดี กับอาจารย์ในคณะต่าง ๆ ของวิทยาลัยนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คืออาจารย์ในคณะต่าง ๆ 304 คน และคณาบดี 9 คณะ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจปรัชญาการศึกษาของรอส (The Ross Educational Philosophical Inventory) ซึ่งมีลัทธิปรัชญาจิตนิยม วัตถุนิยม ปฏิบัตินิยม และอัตถิภาวนิยม โดยให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสำรวจในแนวทางที่พวกเขาคิดว่าคณาบดีของพวกเขาจะตอบ ค่าตอบที่ได้จากแบบสำรวจจะตรงกับปรัชญาการศึกษาของคณาบดีของพวกเขาหรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า ความเข้าใจปรัชญาการศึกษาของอาจารย์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สรุปผลการวิจัยได้ว่า กลุ่มของอาจารย์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยไม่เข้าใจปรัชญาการศึกษาของคณะที่ตนสอน¹⁷⁰

สตีเฟน โคนัลด์ ทอมป์สัน (Stephen Donald Thomson) ได้ทำวิจัยเรื่องปรัชญาการศึกษาของนักศึกษาครูที่เรียนวิชาการศึกษาในมหาวิทยาลัย ไอดาโฮ (University of Idaho) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ เครื่องมือวัดปรัชญา

170

Timothy David Miller, "Perceptions of Educational Philosophy At El Camine College" Dissertation Abstracts International 45 (November 1984): 1330-A.

การศึกษาของวิลเลอร์ และบอนดี (The Preferred Educational Philosophy Instrument of Wiler and Bondi) ซึ่งศึกษาปรัชญาการศึกษา 4 ลัทธิ คือ นິรันทรนิยม จิตนิยม ประสภการณ์นิยม และอัตถิภาวนิยม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักศึกษาครูปีที่ 1 ที่เรียนวิชา Ea 201 และนักศึกษาชั้นปีสุดท้าย ที่เรียนวิชา Ea 201 ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษาครูที่เรียนวิชา Ea 201 ทั้งนักศึกษาชายและนักศึกษหญิง มีปรัชญาเหมือนกัน แต่นักศึกษาครูที่เรียนวิชา Ea 445 นักศึกษาชายและหญิงมีปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญใน 3 ลัทธิ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างนักศึกษา 2 กลุ่ม ที่ตั้งใจสอนในโรงเรียนเอกชนมีปรัชญาการศึกษาที่เหมือนกัน ส่วนกลุ่มที่ตั้งใจสอนในโรงเรียนรัฐบาล มีปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในลัทธิจิตนิยม และประสภการณ์นิยม¹⁷¹

งานวิจัยในประเทศ

ในปี พ.ศ. 2524 สมพงษ์ สิงหะพล ทำวิจัยเรื่อง "แนวคิดทางค่าน ปรัชญาการศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาระดับสูงปีที่สุดท้าย 513 คน และนักศึกษาระดับปริญญาตรีปีที่สุดท้าย 288 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อวัดแนวคิดทางค่านปรัชญาการศึกษา 5 ลัทธิ คือ ลัทธิสารัตถนิยม ลัทธิ นິรันทรนิยม ลัทธิพัฒนาการนิยม ลัทธิปฏิรูปนิยม และลัทธิอัตถิภาวนิยม เมื่อแยกวิเคราะห์ แล้วปรากฏว่า ความหมายของการศึกษา จุดมุ่งหมายของการศึกษา และองค์ประกอบของการศึกษาโน้มไปทางพัฒนาการนิยม ส่วนกระบวนการเรียนการสอนโน้มไปทาง

¹⁷¹ Stephen Donald Thomson, "Preferred Educational Philosophy of Selected Teacher Education Students at the University of Idaho" Dissertation Abstracts International 41 (May 1981): 4642 - A.

ปฏิรูปนิยม¹⁷²

พ.ศ. 2526 อรสา สุขเปรม ทำวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษากับคำรายงานพฤติกรรมกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครูเขตกรุงเทพมหานคร" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากวิทยาลัยครู 6 แห่ง ในกรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น อาจารย์ทุกคณะวิชา จำนวน 308 คน และนักศึกษาชั้น ป.ศ.สูง ปีที่ 2 จำนวน 620 คน ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มไปในทางลัทธิประสบการณ์นิยม รองลงมาคือ นิรันตรนิยม บูรณนิยม อติถิภาวนิยม และสารัตถนิยม ตามลำดับ คำานพฤติกรรมกรรมการสอนมีแนวโน้มไปในทางลัทธิประสบการณ์นิยม รองลงไปคือ นิรันตรนิยม บูรณนิยม สารัตถนิยม และอติถิภาวนิยมตามลำดับ และแนวคิดทางปรัชญาการศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรรมการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาในลัทธิเดียวกัน¹⁷³

รัชนี้ พีมเสณีย์ ทำวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษากับบุคลิกภาพของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้ จำนวน 246 คน ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคใต้โน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม แต่เมื่อแยกวิเคราะห์ออกเป็นด้านต่าง ๆ พบว่าแนวคิดเกี่ยวกับความหมายการศึกษาและจุดมุ่งหมายการศึกษามีแนวโน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม องค์ประกอบของการศึกษาโน้มไปทางนิรันตรนิยม กระบวนการเรียนการสอนโน้มไปทางอติถิภาวนิยม และพบว่าแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา

¹⁷² สมพงษ์ สิงหะพล, "แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หนาบทคัดย่อ.

¹⁷³ อรสา สุขเปรม, "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับคำรายงานพฤติกรรมกรรมการสอนของอาจารย์วิทยาลัยครูเขตกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526), หนาบทคัดย่อ.

มีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพของอาจารย์ด้วย¹⁷⁴

ในปีเดียวกัน วัชร ตระกูลงาม ทำวิจัยเรื่อง "แนวคิดทางค่านับวิชา การศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในเขตจังหวัดภาคกลาง" โดยใช้กลุ่ม ตัวอย่าง 298 คน เป็นผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร 252 คน ผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในจังหวัดอื่นซึ่งอยู่ในเขตภาคกลาง 46 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อสำรวจปรัชญาการศึกษา 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอนุรักษนิยม และกลุ่มเสรีนิยม ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางค่านับวิชาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลส่วนใหญ่มีแนวคิดในทางเดียวกัน คือปรัชญาการศึกษากลุ่มเสรีนิยม เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มพบว่าผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร มีแนวคิดทางค่านับวิชาการศึกษาอนุรักษนิยมสูงกว่าผู้บริหารโรงเรียนเอกชนจังหวัดอื่นในภาคกลาง สำหรับแนวคิดในการบริหารโรงเรียน พบว่าผู้บริหารโรงเรียนเอกชนในกรุงเทพมหานคร มีแนวคิดในการบริหารโรงเรียนโน้มไปทางปรัชญาการศึกษากลุ่มเสรีนิยมมากกว่าผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชนจังหวัดอื่นในภาคกลาง¹⁷⁵

พ.ศ. 2527 อภัสรี ไชยคุนา ได้วิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาระหว่างอาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการที่เข้ารับการอบรมในโครงการฝึกอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือ" โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 634 คน แบ่งเป็น อาจารย์ 139 คน นักศึกษา 232 คน

¹⁷⁴ วัชร วัชรสินธุ์, "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรัชญาการศึกษา กับบุคลิกภาพของอาจารย์ในวิทยาลัยครูภาคใต้" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้าบทคัดย่อ.

¹⁷⁵ วัชร วัชรสินธุ์, "แนวคิดทางค่านับวิชาการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลเอกชน ในเขตจังหวัดภาคกลาง" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้าบทคัดย่อ.

และครู 213 คน ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์ที่สอนในสาขาวิชาต่างกัันมีแนวคิดทาง
 ปรังษาการศึกษาต่างกััน กล่าวคือ อาจารย์ที่สอนในสาขาครุศาสตร์ มีแนวโน้มไป
 ทางพัฒนาการและอัทธิดิภาวนิยมสูงกว่าอาจารย์ที่สอนสาขามนุษยศาสตร์ และมี
 แนวโน้มไปทางสารัตถนิยมต่ำกว่าอาจารย์ที่สอนในสาขาวิทยาศาสตร์ และพบว่า
 อาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการในกลุ่มวิทยาลัยครูภาคเหนือ มีแนวคิดทาง
 ปรังษาการศึกษาโน้มไปทางลัทธิดิพัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม และอัทธิดิภาวนิยมใน
 ระดับสูง และโน้มไปทางสารัตถนิยม และนิตนิตนิยม ในระดับปานกลาง¹⁷⁶

พ.ศ. 2528 จินดา ยัญทิพย์ ไคว้จัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างแนว
 คิดทางปรังษาการศึกษากับแบบการเรียนของนิตนิตระดับบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" โดยใช้ประชากรทั้งหมด 355 คน ที่เป็นนิตนิตที่เข้าศึกษา
 ในปีการศึกษา 2526 ซึ่งมี 10 ภาควิชา 19 สาขาวิชา ผลการวิจัยพบว่าแนวคิด
 ทางปรังษาการศึกษาของนิตนิตระดับบัณฑิตศึกษาโน้มไปทางพัฒนาการนิยม เมื่อวิเคราะห์
 ในด้านความหมายการศึกษา จุดมุ่งหมายการศึกษา องค์ประกอบของการศึกษา และ
 กระบวนการเรียนการสอนพบว่า ทั้ง 4 ด้าน โโน้มไปทางลัทธิดิพัฒนาการนิยมทั้งหมด
 ในด้านแบบเรียน นิตนิตชอบ 3 แบบคือ แบบร่วมมือ แบบมีส่วนร่วม และแบบอิสระ
 ส่วนแบบเรียนที่นิตนิตไม่ชอบ 3 แบบคือ แบบพึ่งพา แบบหลีกเลี่ยง และแบบแข่งขัน ความ
 สัมพันธ์ระหว่างชคคั้วแปรของแนวคิดทางปรังษาการศึกษา กับชคคั้วแปรของแบบการ เรียน
 พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.¹⁷⁷

¹⁷⁶ อภัสรี ไชยคุนา, "การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดทางปรังษาการศึกษา
 ศึกษาระหว่างอาจารย์ นักศึกษา และครูประจำการที่เข้ารับการอบรมบุคลากรทาง
 การศึกษา" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้าทคั้ยย.

¹⁷⁷ จินดา ยัญทิพย์, "ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางปรังษาการศึกษา
 กับแบบเรียนของนิตนิตบัณฑิตวิทยาลัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,"
 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2528), หน้าทคั้ยย.

เขาว์ พันธน้อย ท้าวจัยเรื่อง "แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครู" โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 512 คน ซึ่งเป็นอาจารย์วิทยาลัยครูทั่วประเทศ ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครูโน้มไปทางปฏิบัตินิยมสูงสุด รองลงมาได้แก่สังคมนิยม อรรถิภาวนิยม และจิตนิยมตามลำดับ เมื่อไ้ทำการทดสอบความแตกต่างของแนวคิดทางปรัชญา ปรากฏว่าอาจารย์วิทยาลัยครูมีแนวคิดโน้มไปทางสังคมนิยมและอรรถิภาวนิยมสูงกว่าจิตนิยม แต่ระหว่างสังคมนิยมและอรรถิภาวนิยมไม่พบว่ามี ความแตกต่างกัน¹⁷⁸

ในปีเดียวกัน ลดาวัลย์ ภูมิวิษุเวช ไ้ทำการวิจัยเรื่อง "แนวคิดของอาจารย์พยาบาลเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาพยาบาล" ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดทางปรัชญาการศึกษาพยาบาลของอาจารย์พยาบาลส่วนใหญ่มีแนวคิดโน้มไปทางลัทธิปฏิบัตินิยม เมื่อแยกเป็นรายค่านพบว่าผู้สอนมีแนวคิดเรื่อง ของโรงเรียนในลัทธิพรตนิยมและปฏิบัตินิยม ค่านกระบวนการเรียนการสอนมีแนวคิดลัทธิพรตนิยมสูงกว่าผู้บริหารการศึกษา และผู้บริหารการศึกษามีแนวคิดเรื่อง ของโรงเรียนในลัทธิอรรถิภาวนิยมสูงกว่าผู้สอน¹⁷⁹

¹⁷⁸ เขาว์ พันธน้อย, "แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาของอาจารย์วิทยาลัยครู" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้าทศกัยอ.

¹⁷⁹ ลดาวัลย์ ภูมิวิษุเวช, "แนวคิดของอาจารย์พยาบาลเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาพยาบาล" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้าทศกัยอ

พ.ศ. 2529 สุรินทร์ รักษาคิ ได้วิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร จำนวน 370 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา โดยส่วนรวมโน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยมสูงสุด เมื่อเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า มีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษา โดยส่วนรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในลัทธิสารัตถนิยม นิรันตรนิยม ปฏิรูปนิยม และอรรถิภาวนิยม ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาที่อายุ เพศ และประสบการณ์การทำงานแตกต่างกัน มีความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ¹⁸⁰

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาแนวความคิด ความเชื่อ และความเข้าใจในปรัชญาการศึกษา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า โน้มไปทางลัทธิพัฒนาการนิยม หรือปรัชญาการศึกษา กลุ่มเสรีนิยมทั้งสิ้น และจะเห็นได้ว่าปัจจุบันในประเทศไทย มีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษามากขึ้น แต่ยังไม่มียานวิจัยใดที่ศึกษาถึงปรัชญาการศึกษาตามความต้องการที่จะให้ใช้ในการจัดการศึกษาอย่างจริงจัง

180

สุรินทร์ รักษาคิ, "การเปรียบเทียบความเชื่อทางปรัชญาการศึกษาระหว่างผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ คุรุศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529), หนาบทคัดย่อ.